

Az Európai Monetáris Unió

MÁTÉ ZSOLT

Euró: évezredes szó, melynek változatai a világszinte minden nyelvben ugyanazt jelentik. De vajon mit is jelent valójában? Asszociálhatunk Európára mint az öregkontinensre. Európára mint a népekkapcsolatának szimbólumára. Európára mint a gazdasági fejlettség és a magas életszínvonal megtestesítőjére. Európára mint a nemzetek közötti gazdasági unió létrehozta közös piacra. Napjainkban azonban ez a szó újabb jelentést nyert, mégpedig a mindegyeséssé váló kontinens új fizetőeszközét, mely könnyen lehet, hogy hamarosan minden idők egyik legerősebb és legsikeresebb valutájává válhat.

Az európai fizetőeszköz megszületése nyugodtan nevezhető a legfontosabb pénzügyi eseménynek a Bretton Woods-i rendszer összeomlása óta. Számptalan vonatkozás jöhetne számításba, ahonnan a közös európai valuta történetét taglalni kezdhethetnénk, hiszen több évtizedet ölel magába ez a folyamat. Az alábbi felsorolás nagyvonalakban bemutatja azt az utat, amely az egységes valuta tulajdonképpeni megjelenéséhez vezetett:

1952 – az Európai Szén- és Acélközösség (CECA) megszületése

1958 – életbe lép az Európai Gazdasági közösséget megeremtő Római Szerződés

1969 – Hágai csúcsertekezlet: „*A monetáris unió megvalósítása a közösség célja ...*”

1970 – A Werner-jelentés

1979 – Megszületik az európai monetáris rendszer (EMS)

1992 – A Maastrichti Szerződés (az EU és ezen belül az Európai Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) megeremtéséről)

1994 – Megkezdte munkáját Frankfurtban az Európai Monetáris Intézet (EMI), amelynek fő feladata az Európai Központi Bank (ECB) megszervezése

1998 – Megszületik a kormányfők döntése: 11 ország vesz részt az Európai Monetáris Unióban

1998 – Az EMI átalakul Európai Központi Bankká

A Monetáris Unió nem forradalom, hanem egy folyamat! A közös európai piac megeremtése (60-as évek), a tőke szabad áramlásának megvalósítása (1990), az egységes piac megszületése (1993) és a Maastrichti Szerződésben lefektetett konvergencia-kritériumok ismertetése csupán az első lé-

pések voltak az euró megszületésének hosszú folyamatában.

Az euró az egyedüli egységes fizetőeszköz az Európai Monetáris Unióban (EMU), amit az Unió 11 tagállama 1999 január 1-jén fogadott el. Ezek az államok: Belgium, Németország, Spanyolország, Franciaország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Ausztria, Portugália és Finnország. A 12. tagállam, Görögország 2001. január 1-jén csatlakozott az euró-egyezményhez. 2002-ben az euró fizikai formát öltött, az euróövezet hivatalos fizetőeszközzé vált, ezzel párhuzamosan a nemzeti készpénzek gyakorlatilag értéküket veszítik (beváltásukkal, illetve cseréjükkel a nemzeti jegybankok foglalkoznak, de fizetőeszköz-szerepet ettől kezdve nem töltenek be).

Az euró jó nemzetközi szereplésének esélyei azonban nagyban függenek az eurót használók elégedettségétől és az Európán belüli sikerektől. Ha ugyanis a külső szemlélők egy stabil, közkedvelt valutát látnak benne, mely a világ legnagyobb egységes piacát szolgálja ki, akkor esély van arra, hogy az amerikai piac esetleges megtorpanása láttán – amelyre a mostani recessziót mutató elemzések és a sajnálatos események kapcsán van esély – egyes kereskedők, multinacionális vállalatok az eurót helyezik előtérbe, komoly versenyhelyzetet teremtve ezzel, mely végső soron képes lehet megtörni a dollár évtizedek óta tartó egyeduralmát.

Az utóbbi idők eseményei azonban kétségessé teszik ezt a jóslatot:

Veszélyes konjunkturális helyzetbe került az EU, amelyet az Eurostat (az unió statisztikai hivatala) a növekedés hirtelen lefékeződésére utaló drámai adatokkal támasztott alá. Elemzők ugyanakkor az európainál kétszer gyorsabban bővülő amerikai gazdaság még jobb teljesítményét prognosztizálják. A felmérések azt mutatják, hogy hirtelen lefékezett az eurózóna tizenkét gazdasága 2004 utolsó három hónapjában, és úgy tűnik, tovább folytatódik a válság.

Azok Németország, ahol a munkanélküliség drámai emelkedést mutat, olyannyira, hogy a foglalkoztatási helyzet a harmincas évekre emlékeztet. Ez pedig nem sarkallja nagyobb vásárlásokra, beruházásokra az embereket, a dollárral szemben erős euró pedig fékezi az exportot. Ám az Eurostat számsora megtorpanásra utal. A német gazdaság az előző negyedévhez képest az október–december periódusban 0,2 százalékkal visszaesett. A harmadik negyedben

pedig a másodikkal összevetve nem növekedett. Technikai értelemben a két negyedéven át tartó megereszkedés recessziószámít. Így a német gazdaság majdnem ebbe a helyzetbe került. Éles ellentétben a francia, a spanyol, a finn, az ír és a görög gazdaság bátorító, a belső kereslet élénkülésén is alapuló felívelésével. Negatív növekedési ütemmel zárta a múlt évet az euró-zóna másik nagy gazdasága, az olasz is. Az euró-zóna ekként 0,2 százalékos negyedévi, illetve az előző év azonos negyedéhez viszonyított 1,6 százalékos növekedési ütemet ért el, 2004-ben pedig két százalékos iramot diktált. A teljes Európai Unió teljesítményét javítja, hogy Nagy-Britannia és Svédország is jó eredményeket könyvelt el a frissen csatlakozott országokkal együtt, ám utóbbiaknak a súlya a közösség összesített gazdasági erején belül nem éri el a tíz százalékot sem. Így alig befolyásolta az uniós GDP-bővülést, hogy Magyarország tavaly négy, Észtország hat, Szlovákia és Lengyelország is legalább öt-öt százalékkal növelte gazdaságát. Miközben a gyengélkedő nagyok miatt borús az európai összkép, az amerikai igencsak derűs. Az Egyesült Államok gazdasága – a belső fogyasztás serkentése s a deficitnek növekedésére révén – tavaly négy százalék felett növekedett, kétszer olyan gyorsan, mint a huszonötök Európája. Az USA ráadásul nagyjából fele akkora munkanélküliségi rátát produkál, mint az EU.

Az euró-zónából érkezett, a vártnál rosszabb növekedési mutatók és a lendületes amerikai gazdasági bővülést jelző adatok gazdaságfilozófiai különbségeket is takarnak. Az euró-vezetben egy kézbe került a kamatpolitika irányítása (Európai Központi Bank) és tizenkét kézben (tagországok) maradt a költségvetési politika. A pénzügyi egyensúly őrzésének áldozata lett a növekedés, s voltaképpen az az álom is, hogy a térség látványos ütemben felzárkózhat az Egyesült Államok mellé.

Ezzel szemben az innovációkat, az információs technológiát tömegesen alkalmazó, az üzleti szellemet támogató és a jóléti államot eleve kevésbé kiterjesztő Egyesült Államok a dollár mozgását kereskedelmi és tágabb értelemben vett gazdasági érdekeitől tette függővé. Pontosabban nem áll ellen a gazdasági törvényszerűségek érvényesülésének. A Bush-kormányzat adó- és kamatcsökkentésekkel válaszolt az évtized elején a recesszióra és a terroristámadásokra. A felporgetett fogyasztásnak nagy költségvetési és kereskedelmi deficit lett a következménye, amelynek nyomán a folyó fizetési mérlegben is hatalmas példa nélküli hiány keletkezett, s az eladósodás is növekedett. Eza meg bomlott egyensúly pe-

dig nem állhat másként helyre, mint a dollár gyengülése révén.

Amerika a következő stratégiát követte: a piac kiigazítja a folyamatokat, eszerint a gyenge dollár serkenti az exportot – ezt érzékeltették a 2004 év végi, decemberi kereskedelmi adatok –, az amerikai piacra termelő cégek pedig kénytelenek lesznek árat emelni, mert ezen az árfolyamon már nem engedhetnek tovább a nyereségből a piaci részesedés fenntartása végett. Ennek nyomán csökkenhet az amerikai fogyasztás. A dollár az euróhoz képest háromévnnyi lassú leértékelődés után mélypontra zuhant, egy euró akkor 1,3650 dollárt ért, az új év első heteiben azonban egészen 1,2753-ig ment az árfolyam. Egyes elemzők szerint a befektetők egy része az amerikai gazdaság erejében, tőkevonzó képességében bízik, és a dollár erősödését várja, míg mások, a pénzügyi egyensúly megbillenéséből logikusan következő folyamatokra hivatkozva, további gyengülésre fogadnak. Úgy tűnik, azoknak van igaza, akik az amerikai gazdaságban bíztak, hiszen hétről-hétre folytatódik az euró leértékelődése a dollárhoz képest.

Az Európai Unió az Egyesült Államok gazdaságának 70-es évekbeli versenyképességi szintjén áll ma. Az Unió 64 százalékos foglalkoztatottsági arányánál például Amerika 1978-ban tartott, míg a kutatás fejlesztés (K+F) ráfordításai is az 1979-es amerikai szinttel egyenlők. Csak valamicskét biztosított, hogy a 18 881 eurós egy főre jutó európai GDP az 1985-ös USA-beli adatnak, míg az egy foglalkoztatottra jutó GDP az 1989-esnek felel meg. Az EU 2056-ra (!) érheti be Amerika egy foglalkoztatottra jutó termelékenységét, ha a termelékenység európai növekedése évi fél százalékkal rendre lekörözné az amerikaiat. Avalóság egyelőre mást mutat: 1994 óta minden évben az Egyesült Államok „győzött” ebben is.

Versenyképes gazdaság nélkül Európának nincs jövője: a túlélés kérdése ez, figyelmeztet Christoph Leidl, az üzleti érdekeket képviselő szervezet elnöke. Vezető európai értelmiségiek ugyanakkor úgy vélik: Európa már így is túlságosan „elüzletiesedett”. Minél inkább bővül, annál inkább meggyengül politikai entitásként.

Románia és a euró

Acsatlakozási tárgyalások és az Unió bővítése

Romániában, mint a kelet-európai államokban, a nyolcvanas évek végéig szocialista típusú tervgazdaság működött, így ezekben az években szóba sem kerülhetett az Európai

Gazdasági Közösség tagságának elnyerése. Hazánk és a nyugati országok a rendszerváltás után egyaránt fontosnak érezték, hogy a keleti blokk piacgazdasággá való alakulásával az uniós tagságot nyerjen.

Románia, az első szocialista ország, mely hivatalos kapcsolatokat létesített az Európai Közösséggel, 1974-ben bekeült a Közösség általános preferenciarendszerének kedvezményezettjei közé. 1980-ban az ipari termékek kedvezményes vámrezsímjéről szóló szerződést kötött az Európai Közösséggel. A diplomáciai kapcsolatok hivatalos felvételét követően az Európai Közösség és Románia között több fontos megállapodás született. Ilyen az 1991-ben aláírt kereskedelmi és együttműködési egyezmény és az 1995-ös Európai Egyezmény, amely a könnyűipari (elsősorban textil) és a feldolgozott agrártermékek piacán is kedvezményes elbánást biztosított Romániának. Románia 1995. június 22-én nyújtotta be felvételi kérelmét az Európai Unióhoz.

A kilencvenes évek második felének csatlakozási szempontból fő feladata a gazdaság és egyéb területek minden egyes elemének „EU-konformmá” tétele volt. Ennek körébe tartozik a jogharmonizáció, a mezőgazdaság és az ipar versenyképessége tétele, a gazdasági növekedés élénkítése, az infláció és a munkanélküliség lecsökkentése, valamint számos egyéb teendő. Ennek a kihívásnak a sikeres teljesítéséhez nyújtott hathatós támogatást az Unió által létrehozott tucatnyi pénzalap és támogatási program. A Phare, SAPARD és számos más program egyaránt arra a célra jöttek létre, hogy az elmaradott keleti blokk és a csatlakozni kívánó országok felkapaszkodását segítsék elő a gazdaság egy-egy meghatározott területén. Az érdekelt nemzetek egyébként egymást is segíteni igyekeztek a fejlődésben, így hozták létre a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Társulást is, a CEFTA-t, mely az EU előretörése nyomán jelentősen megfogyatkozott és háttérbe szorult EFTAmintájára jött létre.

Út a csatlakozási tárgyalások megkezdéséig

Az Európa Tanács 1995 decemberében felkérte az erre a célra létrehozott bizottságot, hogy minél előbb alakítsa ki a Románia csatlakozásával kapcsolatos közös álláspontot. Ennek megfelelően született meg 1997. július 15-én a bizottság véleménye (az úgynevezett avis), amely – figyelembe véve az uniós jelentések diplomatikus nyelvezetét – meglehetősen keményen fogalmaz. A végkövetkeztetés a koppenhágai kritériumoknak megfelelően épült fel: elismerte, hogy Románia jelentős haladást ért el a politikai feltételek teljesítésében, ugyanakkor rámutatott, hogy az országnak középtávon

is súlyos nehézségeket jelentene alkalmazkodni az európai gazdasági versenyhez. Ugyanakkor a közösségi joganyag átvétele terén Románia még a legalapvetőbb szabályokat sem építette be saját jogrendjébe.

1998-tól a bizottság minden évben ún. monitoring jelentést készített Romániáról. Az első jelentés szerint az első koppenhágai kritérium – a politikai stabilitás – teljesítése maradéktalanul sikerült, de az ország nagyon keveset lépett előre gazdasági téren, sőt romlott versenyképessége. 1999-ben merültek fel a gyermekvédelem helyzetével kapcsolatos, az EU részéről megfogalmazott aggodalmak, amelyek – hasonlóan a román diszkriminációjához – visszatérő elemek maradtak a későbbi országjelentésekben is. Bár 1999-re a gazdaság helyzete nem javult („Románia nem volt tekinthető működő piacgazdaságnak”), az ország jelentős előrehaladást tanúsított az acquis átvételében.

A gazdasági problémák ellenére a bizottság javasolta, hogy az EU kezdje meg a csatlakozási tárgyalásokat Romániával. Az Európa Tanács ennek megfelelően az 1999 decemberi helsinki tanácsi ülés záródokumentumában 2000. február 15-ét jelölte meg a folyamat kezdeteként. Érdekes, hogy ugyanekkor kezdődtek a tárgyalások a ma már uniós tag Szlovákiával, Lettországgal, Litvániával és Máltával is.

A tárgyalások során született újabb bizottsági értékelések – az ország erőfeszítéseinek megfelelően – egyre kedvezőbb képet festettek Románia helyzetéről. 2002-ben a jelentés pozitívan említi a kisebbségek helyzetében beállt változásokat, így mindenekelőtt a nyelvhasználati jogot szabályozó törvényt. 2003-ban a bizottság elsősorban a jogharmonizációs eredményeket emelte ki, míg egy évvel később Románia megkapta a „működő piacgazdaság” minősítést, eleget téve ezzel az összes kritériumnak.

A közelmúltban éles viták bontakoztak ki arról, hogy a csatlakozásra váró országokat – a mindenkor terveknek megfelelően – egy vagy két hullámban vegyék fel, vagy különböző időpontokban. Végül is logikusnak tűnik a külön-külön megoldás, hiszen egy országot – történetesen mondjuk minket – miért érjen hátrány, mert egymásik nemzet elmarad a várakozásoktól. Ennek ellenére bizonyos, a „nagybani” tagfelvétel valósult meg, hiszen az Unió számára komoly változásokat jelent egy új ország vagy országok integrálása, ésezt az eljárást előnyösebbégszer cselekedni.

Szintúgy vannak olyan irányú elképzelések, hogy noha az újdonsült tagok az Unióban teljes jogú tagsággal fognak rendelkezni, a belépéskor egy hét év hosszúságú, úgymond átmeneti időszak venné kezdetét, ami alatt a munkaerő-áram-

lás kapcsán még bizonyos korlátozások lennének. Ez valószínűleg annak a magyarázata, hogy a közép-európai országok árszínvonala az Unió országai alatt van, ami a bérek terén különösen igaz, így az Unió végül is joggal tart attól, hogy a keleti olcsó munkaerő elárasztja Nyugat-Európát, mielőtt a béreket sikerülne jobban közelíteni a mostani uniós fizetésekhez.

Acsatlakozási tárgyalások

Románia 2000. február 15-én kezdte meg a csatlakozási tárgyalásokat, és 2002-re az összes fejezetet megnyitották. A tárgyalási folyamat 2004. december 14-én ért véget. Románia nyolctémakörben (szolgáltatások szabadáramlása, tőke szabadáramlása, versenyjogi, mezőgazdaság, közlekedéspolitikai, adóügyek, energiapolitika, környezetvédelem) kért és kapott átmeneti mentességet (derogációt) az uniós előírások teljesítése alól. A tárgyalásokon a legproblémásabb a versenyjogi és a bel- és igazságügyi fejezet lezárása volt, melyek az utolsó napokra maradtak. Előbbiben a nagy állami ipari cégek (jellemzően az acélipar) támogatásával kapcsolatos román politika volt elfogadhatatlan az Unió számára, míg utóbbiban Románia nem kért mentességet, az EU azonban többször kétségbe vonta Románia felkészültségét (elsősorban az illegális menekültek kiszűrésével kapcsolatosan). A legtöbb mentességet Románia a környezetvédelem terén kapta. A városi szennyvízgyártás teljes kiépítése alóli felmentés 12 évig halasztható.

Atárgyalások előrehaladtával – a román felet ösztönözve – az Európa Tanács 2002. decemberi, koppenhágai ülésén meghatározta a belépés konkrét időpontját. A 2007-es időpontot a 2003. júniusi thesszalóniki csúcson az Európa Tanács újra megerősítette.

A tárgyalások során világossá vált, hogy a 2007. január 1-jei belépés tartható ugyan, de továbbra is nagy erőfeszítéseket kíván Romániától. Ezt figyelembe véve került be a csatlakozási szerződésbe egy olyan védzáradék, hogy amennyiben az ország mégsem tudja teljesíteni a csatlakozás pillanatáig valamennyi vállalt kötelezettségét, a belépés időpontja egy évvel később, vagyis 2008. január 1-re módosítható.

Annak érdekében, hogy Románia csatlakozása zökkenőmentes legyen, az Európai Bizottság a korábbiakhoz hasonlóan éves monitoring jelentéseket készít az országról, különös tekintettel a versenyjogi, a bel- és igazságügyi, illetve – magyarkérésre – a környezetvédelem témakörére.

Az Európa Tanács 2004. december 17-i ülésén hozott ha-

tározatszerint ugyanakkor „Románia a csatlakozás időpontjáig minden tagsággal járó kötelezettségének eleget tud tenni”. Hasonló véleményt adott ki a Bizottság 2005. február 22-én. Végül az Európai Parlamentnek is véleméyezni kell (legkésőbb 2005. április 13-ig) a szerződés tervezetét. A román csatlakozási szerződést várhatóan 2005. április 25-én írják alá Luxemburgban.

A szerződés hatálybalépéséhez szükséges, hogy azt mind a huszonöt tagállam nemzeti parlamentje ratifikálja. A ratifikációs periódus 2005. április 25-től 2007. január 1-ig tart. A szerződés aláírásától a csatlakozás napjáig Románia aktív megfigyelőként vesz részt az uniós döntéshozatalban, vagyis az összes fórumon jelen lehet, véleményt is nyilváníthat, csak a szavazáson nem vehet részt.

A mai helyzetet szemlélve elmondhatjuk, hogy Románia a csatlakozási tárgyalások első részét lezárta az Unióval, és csupán néhány, de nagy horderejű kérdéskör esetében kell lépéseket tennie a tagsághoz érkezés érdekében. Ha minden a tervezett ütemben halad, akkor a 2006. év végére várhatóan sikerül befejezni az előkészítő szakaszt, és sor kerülhet a csatlakozás lebonyolításának megkezdésére. Az uniós tagságot természetesen népszavazásnak kell jóváhagynia, illetve az összes uniós nemzet parlamentjének meg kell szavaznia azt, és csak ezután kerülhet sor a csatlakozási dokumentumok szentesítésére. A jelenleg kitűzött cél az, hogy az első körben felveendő tagjelölt nemzetek polgárai teljes jogú tagként vehessenek részt a 2007-es európai parlamenti választásokon.

Napjainkban azonban egyre többen beszélnek Románia EU-s csatlakozásának elhalasztásáról a 2008-as évre. Mivel Romániának még nagyon sok feltételt teljesítenie kell, és kérdéses, hogy ezek egy részét teljesíteni tudja 2007. elejéig, éles viták alakultak ki ebben a kérdésben. Az egyik leghatározottabb véleményt a Romániáról készült jelentés szerzője, Emma Nicholson fogalmazta meg: „Kétlem, hogy bármelyikünk meg tudná mondani a csatlakozás időpontját, mivel Romániának még nagyon sok teendője van, és amennyiben az ország nem kezeli rohamléptekben a korrupciót és a jog betartását, nem lesz képestartani a kitűzött időpontot.”

Románia euróskilátásai

Noha a maastrichti kritériumok, vagyis az uniós tagság elnyeréséhez teljesítendő feltételek egybevágnak az EMU-tagság elnyerésének konvergencia-kritériumaival, az euró bevezetésére nagy valószínűséggel az EU-tagság elnyerésekor

nem fog még sor kerülni. Ezt a feltevést egyébként még uniós körökben is szinte nyíltan felvállalják, mivel ekkora méretű pénzügyi integrációt komoly előkészítő munka kell, hogy megelőzzön, ami egyáltalán nem azonos az EU-tagság előkészületeivel. A becslések szerint amennyiben 2007-ben realizálódik Románia EU-tagsága, úgy 2013-ban sor kerülhet az euró bevezetésére.

Az EU egyik kulcspozícióban lévő tisztségviselője figyelmeztette az újonnan csatlakozó tagországokat, hogy ne siessek el a közös valuta bevezetését, mert az eurónak és maguknak is ártanának vele. Caio Koch-Weser, a gazdasági és pénzügyi bizottság elnöke attól tart, hogy a jövőre csatlakozó országok közül egyesek „túlságosan derülátó” menetrendet határoznak meg az euró bevezetésére. Szerinte a majdani tagállamok egy része már az árfolyam-mechanizmusba (ERM-II) történő belépésének időpontját is túl koraira tette. Az ERM-II-ben való részvétel a valutauniós tagság előfeltétele, valamint utalt az érintett országok tetemes államháztartási hiányára, egyes esetekben a magas munkanélküliségre, illetve arra, hogy most már nehéz olyan bevételekre szert tenniük, mint amilyenek a korábbi privatizációkból folytak be. „Egyesek számára a konvergencia ebben a szakaszban nehezebb, mint az első szakaszban volt” – mondta. Az új tagországoknak bizonyítaniuk kell majd, hogy képesek fenntartani valutájuknak az euróhoz viszonyított árfolyamstabilitását, mielőtt csatlakozhatnak az övezetbe. A befogadásukról szóló döntést pedig szigorú gazdasági ismérvek szerint fogják meghozni – tette hozzá.

A maastrichti mutatók alakulása Romániában

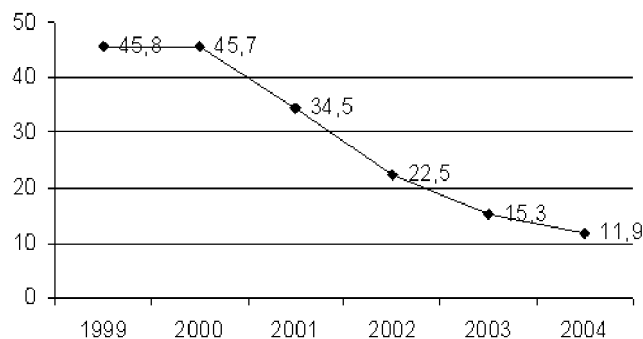
Az eurós árfolyamrögzítés terén – ha az utóbbi hónapok eredményeit vesszük figyelembe – jó úton halad a gazdaság. Ha megfigyeljük az utóbbi fél év alatti euró és lej közötti árfolyam-ingadozásokat, akkor igen kellemes meglepetésben lehet részünk.

A kritériumok teljesítése és folyamatos szinten tartása korántsem ígérkezik könnyű feladatnak. Az infláció 2005 elején szorult tíz százalék alá, az év végére pedig jó esetben is nyolc százalékkörűl becsléseket hallani, a teljesítéshez viszont maximum 3–4 százalék lehet az elfogadható mérték, azonban a kormány inflációellenes politikája és törekvései optimizmussal tölthetnek el, ezt a statisztikai adatok is alátámasztják, hiszen 1999 óta fokozatosan csökken ezen mutató értéke.

A költségvetési hiány tekintetében a határon mozgunk, a

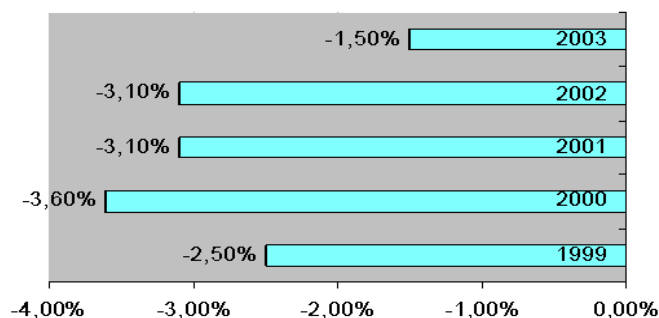
hosszú távú kamatlábak pedig az infláció csökkenésével válhatnak megfelelővé.

Az államadósság mértéke tekintetében egyre jobb az eredmények. 2004-ben már csak 29,9% volt a mutató értéke, és ez a szám szerencsére évről évre tovább csökken.

Forrás: www.bnro.ro és www.eurostat.int

A maastrichti mutatók alakulása – Infláció

Forrás: www.bnro.ro és www.eurostat.int

A maastrichti mutatók alakulása – Költségvetési hiány

Romániai előnyei és hátrányai az euró bevezetésének kapcsán

Nyilván nem igényel különösebb magyarázatot az a kijelentés, hogy Románia gazdasága jól fog járni az új valuta bevezetésével. Egyrészt maga mögött tudhat egy olyan pénzt, mely az utóbbi időben finoman szólva is gyengén szerepelt, másrészt ugyanúgy nem kell bajlódnia a pénzváltásával és az árfolyamkockázattal, mint a közös piac többi országa. Tény, hogy a lej lassan szinte megdönthetetlen rekordokat állított fel az elmúlt években az infláció terén, biztató lehet, ha soron követjük az elmúlt hónapok statisztikai adatait, hiszen a Román Nemzeti Bank monetáris politikája révén a lej egyre jobban felértékelődik, és stabilan kezdi tartani helyzetét az euróhoz viszonyítva. Ezen felül hazánk minden lakosa és vállalkozása ezen a téren is ugyanazokat az előnyöket élvezheti, mint bármely más uniós tagállam polgára, ezzel is nyugatibbnak érezve magát.

Azonban nem szabad annyira optimistának lennünk, hiszen gyülekeznek a viharfelhők az euró felett, s az is igaz,

	2000	2001	2002	2003	2004
Az államadosság tekintetében fellépő kamatok (GDP%-ban)	5,65	5,50	5,30	4,85	4,55
Az államadosság mértéke (GDP%-ban)	31,00	30,60	30,10	30,10	29,90

Forrás: www.bnro.ro és www.eurostat.int

A maastrichti mutatók alakulása – Államadosság

hogyan az Unió is igyekszik Romániát minél gyorsabban tagjai közt tudni.

Országunk óriási felvevőpiacnak számít, a hazai viszonyok és a nyugat-európai országokhoz viszonyított több évtizedes lemaradás miatt eddig is vonzotta a külföldi befektetőket, de a megszűnő vámkorlátok, a tőke szabad áramlása és az unióban belül kialakult helyzet szabad utat jelent a külföldi befektetők számára.

Ez pozitívumot is jelent, hiszen munkahelyek teremődnek, nagymennyiségű külföldi tőke áramlik az országba, ezzel párhuzamosan gyorsabb gazdasági növekedés érhető el.

Ugyanakkor a kiskereskedők, illetve a hazai termelők óriási hátrányba kerülhetnek külföldi versenytársaikkal szemben, akik alacsonyabb költségeken tudnak termelnie magasabb technológiai és technikai szintjük miatt (annak a valószínűsége is magas, hogy nagymértékben megnő a külföldi tulajdon hazánkban).

Az általános előnyök mellett (az árátláthatóságának növelése, az átváltási költségek megszűnése, az árfolyam, ingadozások megszűnése, a pénzügyi piacok hatékonyságának növekedése, nagyobb a fiskális szigor és jobb országimázs alakul/alakítható ki stb) az euró rengeteg negatívumot is produkált: megszűnik az önálló árfolyam, illetve monetáris politika, kisebb a fiskális mozgáster, a lefelértelődés jóléti hatásai egyre alacsonyabb tendenciát mutatnak, s majd megszűnnek, a szerzős euró serkenti a munkanélküliséget és fékezi a külkereskedelmet stb.

Csökkenő reálkamatok okozta növekedési többlet

A monetáris unióhoz való csatlakozás következtében csökkenni fognak a hazai reálkamatok, aminek pozitív hatása lesz a gazdasági növekedésre. A reálkamatok két okból csökkenhetnek: egyrészt a szigorú uniós költségvetési előírások miatt csökkennie kell a közösségi szektor eladósodásának, másrészt a közös valuta bevezetésével megszűnik a romániai befektetések árfolyamkockázata, illetve csökken az inflációs bizonytalanság, ami a reálkamatokra is mérséklően hat, hiszen nem kell a bizonytalanságból fakadó feláratfizetnie a

hitelfelvevőknek. A reálkamatok csökkenésének hatására a fizikai és a szellemi tőkébe történő magán- és közösségi szektor beruházásai feltehetőleg növekedni fognak, és ez emeli hosszú távú növekedési rátánkat is.

Tranzakciós költségek megszűnéseből adódó nyereség

A saját valuta fenntartása tranzakciós költségekkel jár. Ezek a tranzakciós költségek elsősorban a bankok és más pénzügyi közvetítők által a külföldi fizetőeszközök lejre vagy más külföldi fizetőeszközre való átváltása fejében az ügyfeleknek felszámított jutalékok, vételi és eladási árkülönbözések formájában merülnek fel. Ide tartoznak azokra „házon belüli” költségek is, melyeket a devizaügyletekben érintett vállalatok az ügyletek miatt és a külön adminisztráció és kockázatkezelés miatt kénytelenek viselni. Az átváltási költségek a háztartások és vállalatok számára költségeket, a bankok számára viszont bevételt jelentenek. Az átváltási költségek megszűnése azonban nem egyszerű jövedelem-átcsoportosítást jelent a bankszektortól a vállalatok és háztartások felé, hiszen a pénzváltási tevékenység egy részének megszűnésével felszabadulnak olyan termelő erőforrások, melyek eddig lényegében egy adminisztratív ügylet (saját valuta használata) által voltak lekötve. Ez az erőforrás-újraelosztás a GDP magasabb növekedési ütemét fogja okozni.

Az élénkülő külkereskedelem okozta többletnövekedés

A közös valuta a külkereskedelem bővülésén keresztül is emelheti a román gazdaság növekedési ütemét. A közös valuta külkereskedelem-bővítő hatása mögötti érvek, az árfolyam-ingadozás, illetve a különböző valuták külkereskedelmi fizetésekben való használatának tranzakciós átváltási költsége mind kereskedelmet akadályozó tényezők megszűnésére épülnek. A bővülő külkereskedelem növekedésénél kitűnő hatását pedig a technológiai transzfer, a szaktudás átvétele, a növekvő verseny és egyéb, a nagyobb külkereskedelemből származó, a növekedésre pozitív hatást gyakorló tényezők magyarázzák.

Az önálló monetáris és árfolyam-politikafeladása

Az önálló monetáris és árfolyam-politika elvesztését sokan az euró bevezetésének – nehezen számszerűsíthető – költségei közé sorolják. Az árfolyam-politika eszközei elvben alkalmasak az országspecifikus sokkok kezelésére. Románia esetében azonban erről a gazdaságpolitikai eszközről való lemondás nem jár komoly veszteséggel. Ennek oka egyrészt az, hogy mivel Románia külkereskedelme mélyen integrált az euróövezetbe, termelési szerkezete pedig kellően sokoldalú, az euróövezet és Romániát a többi euróövezeti tagállamtól lényegesen eltérően érinti. Az ügynevezett aszimmetrikus sokkok valószínűsége csekély. Aszimmetrikus sokkokat okozhat a feltörekvő országokat övező bizalom ingadozása is, ezt azonban általában éppen a saját valuták fenntartása hívja életre. Az euró bevezetésével az ilyen „fertőződés” típusú sokkok lehetősége kizárta válik. A másik ok, hogy a nominális árfolyam változásai a román tapasztalatok szerint rendkívül gyorsan megjelennek a hazai árakban. Így a versenyképesség releváns - reálárfolyam befolyásolása egyébként is csak korlátozottan áll a gazdaságpolitika rendelkezésére. Természetesen az euró bevezetése után sem lehet teljesen kizárni aszimmetrikus sokkok előfordulását. Ezek kismitása azonban a sokk által érintett hitelképes piaci szereplők számára a közös valuta bevezetése után jóval egyszerűbb.

A saját pénz kibocsátás ából származó bevétel elveztése

A saját valuta fenntartása esetén az állam a pénzkibocsátásból eredő, ún. seigniorage bevételhez jut. A monetáris unióban való részvétellel ez a bevétel értelemszerűen a nemzeti jegybanktól átkerül a Központi Bankok Európai Rendszeréhez, és csak onnan kerül visszaosztásra az euróövezeti tagállamok számára előre meghatározott szabályok alapján. Ezek a szabályok az adott tagállam lakosságát és gazdasági teljesítményét veszik figyelembe. A nemzetgazdasági szintű nettó seigniorage veszteség számításakor ezt a várható visszaosztott jövedelmet kell összevetni azzal a bevétellel, amit – ugyanolyan gazdasági növekedési és inflációs teljesítmény (azaz ugyanolyan arányú pénzkibocsátás) mellett – a saját valuta fenntartása esetén realizálna az állam.

A hasznok és az esetleges költségek számbavétele alapján el lehet mondani, hogy a tartós hasznok a szakemberek becslése szerint évente a GDP 0,3–1%-ával haladják meg a tartós költségeket, azaz a monetáris unióba való belépés

minden egyes évvel való halasztása ekkora veszteséget jelent az országnak. A fentiek eredményeképpen EU-csatlakozásunkat követően célszerű megcélozni a mielőbbi monetáris uniós tagságot. Ezért, amennyiben a bevezetőben elmondottak alapján a 2007-es évi EU-csatlakozást feltételezzük, és szigorúan értelmezzük az európai árfolyam-mechanizmusban eltöltendő két év követelményét, leghamarabb 2009-ben léphetnénk be a monetáris unióba.

Az újpénz nem, az euró, hatalmas lehetőségeket rejt magában ...

Az egységes piac és egységes pénz gondolata és gyakorlati megvalósítása ugyanakkor hosszú folyamat. Az EU tagállamai, és ezen belül főleg az euróövezet megtette az első lépéseket ennek megvalósítása terén, de nemszabad elfelejtenünk, hogy ez egy út, mely tele van akadályokkal, és ezeket a tagállamoknak nem kikerülni kell, hanem közös erővel megoldani.

Sokan forradalmat vártak az egységes pénz bevezetésétől. Jogosan! De áldozatok szükségesek mind politikai, mind gazdasági szinteken, hogy hosszú távon beteljesüljenek a jóslatok és elvárások. Míg például Nagy-Britannia, a legnagyobb gazdasági egység az Európai Unión belül, vonakodik bevezetni az új pénznemet és ezzel komoly akadályokat gördít az euró-övezet felé, míg nem valósul meg a tagállamok teljes együttműködése az egységes pénz és piac megvalósítása terén, egyre jobban eltolódik az elvárások beteljesülése. Az euró sikeres piaci szereplésének egyik alapvető feltétele, hogy a tagállamok bízzanak ennek pozitív hatásaiban.

Románia megtette a lépéseket az EU-hoz való csatlakozás terén, megkapta a „működő piacgazdaság” minősítést, ugyanakkor ha részese akar lenni az unióknak, hatalmas erőfeszítéseket kell tennie a lemaradások behozatala terén. A pénzügyi mutatók biztatóak (a lej igazodik az euróhoz hosszú hónapok óta), az inflációt sikerül 10% alá szorítani, valamint az erős lej bevezetése és a kormány inflációellenes politikája biztatóak lehetnek. Országos szintű összefogásra van szükség, hogy a csatlakozáshoz szükséges feltételeknek valamint a monetáris unióhoz szükséges kritériumoknak elegettegyünk.

Az első lépések a gazdasági valamint monetáris unió megtétele felé már történelmi tényként jellemezhető. A többi már csak rajtunk múlik.

Az internet mint a marketingstratégia eszköze

KARDOS JÁNOS

Előzményekés ajelen

Az információ korát éljük. Az utóbbi században látványos, az emberiségtörténelmében precedens nélküli fejlődésnek lehettünk tanúi. Nemrégiben még világot megrázó újdonságként hatott a szoba nagyságú számítógépek megjelenése; manapság azonban egy tenyérben hordozható készülékben több kapacitás rejlik, mint ötven évvel ezelőtti őseben.

A technika gyors fejlődésével és „emberszabásúbbá” válásával az információs technológiák egyre nagyobb teret hódítanak a mindennapi életben. Az információs technológiák fejlődésének egyik nagy lépcsőjét a mobilkommunikáció és a hálózatok közötti széleskörű kommunikáció (internet) megjelenése jelentette. Az internet megjelenésével az információ szabad, közkezen forgó értékévé vált. A neten szinte minden információ fellelhető, csaka kereséshez szükséges tudással kell rendelkezni. Ennek a jelenségnek a következtében az információ értékében paradigmászerű változások következtek be. Csupán az információ birtoklása továbbá már nem biztosít versenyelőnyt az egyének, illetve a vállalatok számára, hanem ezen információfeldolgozásának, felhasználásának a képessége, illetve az ehhez szükséges tudás különbözteti meg őket egymástól (Zaltman&Deshpandé, 2000).

Az internet kezdetben katonai fejlesztésként indult, de fokozatosan integrálódott a mindennapi életbe. A nagy robbanás a '90-es években következett be, mikor Tim Berners Lee kifejlesztette az első felhasználóbarát internetes böngészőt. Ettől a pillanattól kezdve az internet berobbant a mindennapjainkba. A felhasználók számának növekedésével a gazdasági szereplők egyre nagyobb figyelmet szenteltek az internetnek. Az internet megítélése folyamatosan változik. Van, aki csodát emleget, és a gazdaság paradigmáinak változását várta, várja, mások jóval konzervatívabbak, ők csupán egy új eszközt látnak az internetben, amelyre érdemes lehet odafigyelni.

A 2000-es nagy „Dot com” válság után a kedélyek a téma körül kissé megnyugodtak. Az internetet mint sajátos jellegzetességekkel rendelkező eszközt kezdték vizsgálni, eszköz, amely a korábbi üzleti, gazdasági, marketingkonceptiókra hatással van.

Napjainkban az internetet, illetve az általa nyújtotta lehe-

tőségeket leginkább versenyelőny megteremtésére alkalmas eszközként, illetve az internetes, webes jelenlétet szükséges lépésként tartják számon. Ennek következtében egyre több vállalat fordítja figyelmét ezen üzleti lehetőség felé, ugyanis az általa generált változások továbbgyűrűzve rányomják bélyegüket a gazdasági folyamatok alakulására.

Az utóbbi években gombamód szaporodnak az internetes alkalmazások, kezdve a kis statikus weboldaltól egészen az interaktív kereskedési lehetőséget biztosító üzleti alkalmazásokig (pl. banki szolgáltatások). Érdekességként említhető, hogy az elsők között a szolgáltató vállalatok (pl. utazásszervezők, banki szolgáltatások) jelentek meg az on-line piacon. Ez talán azzal magyarázható, hogy a szolgáltatások sajátosságaiból kifolyólag (kézzel megfoghatatlan, információigényes, nehezen tárolható és szállítható, a termék és a termék-előállítás folyamatot nehéz különválasztani, gyakran a fogyasztó, vásárló igényeihez alkalmazkodik, stb.) az internet kiváló médium az ezekből adódó nehézségek áthidalására (folytonos nyitvatartás, ügyintézés, standard kiszolgálási minőség stb.)

Az internet valamelyest megváltoztatja a gazdasági tevékenységek eddigi szabályszerűségeit, ugyanis az internetes környezet sajátos jellegzetességekkel bír, pl: gyors, alacsony költségű információhoz való jutás. Azonban ezen változások csak fokozatosan mennek végbe. Az on-line és az off-line gazdaság egymást támogatva, egymás hatásait erősítve (pl. jobb szegmentációs lehetőség, költségtakarékosság) léteznek.

Az internet hatása avállalalás és a fogyasztókerőviszonyának alakulásában

Az információs technológiák fejlődésének köszönhetően a különálló számítógépek helyét átvették a komplex, egymáshoz kapcsolt hálózati rendszerek. Ezen rendszereknek köszönhetően, a belső hálózatok révén, az információ megosztásra került a vállalaton belül a csapatok és a munkacsoportok között. Az internet megjelenésével azonban a vállalatok információs határai kitértak, lehetőség adódott az információ megosztására a vállalat határain kívül is.

Az internet információs, társadalmi hatásai következtében számos jelenség, gondolat körvonalazódott. Elvileg a fogyasztók erőviszonya a végső fogyasztók és a vállalatok közötti kapcsolatban megváltozni látszik, mivel az internet hatá-

sára a fogyasztók informáltsága megnövekedett. Az információ, kommunikációs csatornák ellenőrzése, amelyeket korábban kizárólag vállalatok ellenőriztek, kicsúszta a vállalatok befolyása alól, így a fogyasztók objektívebb, „értékesebb” és ugyanakkor nagyobb mennyiségű információ birtokába jutottak. Ennek következtében számos kutató a marketing paradigmarendszerének megváltozását várta ettől az új kommunikációs eszköztől. Ravi S. Achrol és Philip Kotler egy korai, az internetről szóló tanulmányában a marketing funkciójának a megváltozását vetítették előre, miszerint a marketingezután „a vállalatok ügynökeiből a fogyasztók ügynökévé válik”. Ezen radikális elméleti irányzatokkal párhuzamosan léteztek konzervatívabb megközelítései is az internetes gazdaságnak. A történelem a későbbiekben ezeket látszott igazolni.

A körülöttünk levő világban a folyamatok felgyorsulnak, az „erőviszonyok” új leosztása következtében fogyasztó és vállalat közelebb kerül egymáshoz. Megjelenik a „tudatos, jól informált fogyasztó” és a fogyasztóorientált vállalat fogalma, mint az internetmarketing társadalmi produktuma.

Az internetes (virtuális) térben megszűnik az egyirányú kommunikáció, lehetővé válik többsíkú párhuzamos kommunikáció. Ennek következtében az egyéni vásárlási döntési folyamatok „racionálisabbá” válnak, megközelítve a vállalati döntési folyamatok hatékonyságát.

A döntéshozatal egy komplex emberi tevékenység, amely az egyének kognitív képességeit próbára teszi. Az egyéni döntésektől többnyire nem tekinthetők racionálisnak, mivel a döntéseknek számos emocionális, tudat alatti összetevője van, ugyanakkor a döntésekracionálisának számos pszichológiai korlát is gátat szab (pl. az Amos & Twerski korlátozott racionalitással foglalkozó kutatása, amelyben rávilágítottak, hogy az egyének döntési keretekben gondolkodnak, keretek, amelyek alapvetően befolyásolják a döntések racionalitását).

Az egyéni döntések a vállalati döntésektől számos tényezőben különböznek, azonban hasonlóságként fellelhető, hogy mindkét esetben emberek/egyének hozzák a döntéseket, így azt is mondhatnánk, hogy a vállalati döntések racionalitása számos szempontból korlátozott. Az alapvető eltérés azonban, hogy a vállalaton belül többnyire nem egyéni, hanem csoportos (kompromisszumon alapuló) döntések születnek, amelyek emocionális összetevője alacsonyabb, és ebből kifolyólag racionálisabb. Az internet révén a fogyasztó számos forrást igénybe véve (más fogyasztók tapasztalatait leszűrve) hozza meg a döntést, és ezáltal a vásárlási döntés a

vállalati döntések hatékonyságát eredményezi.

Az internet révén az információ „beszerzésének” az egységköltsége egyre alacsonyabb. Ez igaz mind a fogyasztó, mind a vállalat esetében.

Az internetes kereskedelmi környezetben a fogyasztó és az eladó közötti kapcsolat közvetlenebbé válik, ennek következtében a vállalat könnyebben le tudja reagálni a fogyasztói igényeket, illetve ezek alakulását. Lehetővé adódik a személyre szabott termék/szolgáltatás nyújtásra, raktárkészlet-optimalizálásra, illetve alacsony költségű, széleskörű piackutatásra.

Megjelenik az információs tér fogalma, ahol a felek közötti kapcsolat egy virtuális kommunikációs térben jön létre. E térben megváltoznak a fogyasztók viselkedési sémái, szokásai, illetve magatartása. A fogyasztói viselkedésmintákat követve a virtuális térben a standardizálható termékek kerülnek előtérbe.

Az internet mint információs csatorna leginkább kommunikációs síkon nyomja rá a bélyegét a vállalatok tevékenységére. Az internet elősegíti mind a vállalaton belüli, mind pedig a külvilág felé történő vállalati kommunikációt.

Az internet révén a fogyasztók önállóbbá válnak, a vállalatok már nem képesek a korábbiakhoz hasonló mértékben ellenőrizni a fogyasztókhoz jutó információkat, ennek következtében a fogyasztókra való odafigyelés, igényeik személyre szabottabb kielégítése (lojalitás építése) egyre nagyobb figyelmet igényel a vállalatok részéről.

A vállalatok az internet segítségével hatékonyabbá tudják tenni a belső kommunikációs és üzleti folyamataikat, amely a hatékonyság és aminőség növekedését eredményezi, mindez a fogyasztói lojalitás, piaci részesedés, profit növekedésében csapódhat le.

Az internetes marketing átalakításai

Az internet hatására történő gazdasági folyamatváltozások talán egyik legérzékenyebb eleme a marketing és ennek részeként a marketingstratégiai gondolkodás, amely a vállalat hosszútávú életben maradását biztosítja.

Termék, márka

Internetes környezetben beszélhetünk digitális és nem digitális terméktribútumokról valamint információs termékekről.

1. Digitális és nem digitális terméktribútumok.

Digitális terméktribútumok azok, amelyek interneten keresztül megismerhetők (pl. céde-, zeneszámok, ruhák kiné-

zete, sportfelszerelésekkinézete). Nem digitális terméktribútumok azok, amelyeket csak a fizikai jelenlét révén lehet meg tapasztalni (pl. anyagminőség, frissességélelmiszerek esetében). A dominánsan digitális terméktribútumokkal rendelkező termékek alkalmasabbak az interneten való értékesítésre, mint a nem digitális terméktribútumokkal rendelkező termékek (Peterson, 1997), (Rajiv, 1999).

2. Információs termékek (pl. szoftverek) árusítása esetén számos szempontból jóval hatékonyabb – versenyszempontból, belépési korlát szempontjából a versenytársakkal szemben, új piacra való belépés szempontjából – az értékesítő számára a termékcsomagok árusítása, mint egyeditermékek árusítása (Yannis, 2000).

Árazás, árpolitika

Az internet mindamelllett, hogy a tökéletes piachoz elméletileg a legközelebb álló kereskedelmi megoldás, a fogyasztók egyedi magatartása következtében mégsem ezen elvrendszer szerint működik. Elvárásaink szerint az internetnek növelnie kellene a gazdasági versenyt, ezáltal csökkentve a vásárlási árat. Ezzel ellentétben az internet számos esetben (kitervelt vásárlás esetén, ha az adott termékben számos nem digitális attribútum található, de ugyanakkor a digitális attribútumok többségben vannak, és ha a fogyasztó előzetes márkaismerettel rendelkezik) nemcsak magasabb árak alkalmazását eredményezheti, hanem elbátortalanítja a fogyasztókat a további kereséstől (Rajiv, 1999).

A keresési költségek és az árérzékenység közötti összefüggéseket vizsgálja tanulmányában Lynch és Ariely. Megfigyeléseik szerint ha csökkentették a minőségi információk keresési költségeit, csökkent az árérzékenység, ugyanakkor az árérzékenység nőtt, amikor csökkentették a boltok összehasonlítási költségeit. Végül soron az egyedi termékek esetében az árérzékenység nem változott, bár hogyan is csökkentették a keresési költségeket. (Lynch & Ariely, 2000).

Értékesítés

Az internet megjelenésével és az üzleti életben való elterjedésével felvetődött a kérdés: vajon a hagyományos értékesítési lánc módosul-e vagy sem. Számos szakember a közvetítők szerepének leértékelődésével számolt. Azonban ezen leértékelődés a közvetítő kereskedőkhöz adott értékének a függvénye. Csak az oka közvetítő kereskedők vannak kitéve az értékesítési láncból való kiszorulás veszélyének, akiknek a kereskedelmi folyamathoz való hozzáadott érték növelése ele-

nyésző (Fay, 1999, Cohen et al., 2000).

Asikeres internetes értékesítés szempontjából az „élményszerűség” internetes környezetben fontosabb, mint a hagyományos kereskedelmi környezetben. Ez annak köszönhető, hogy a fogyasztó jóval önállóbb, bármikor fenntartás nélkül otthaghatja a kereskedelmi platformot, így csak ösztönző pszichológiai eszközökkel (élménynyújtással) lehet vele a kapcsolatot megtartani. A Flow (Csíkszentmihályi, 1997) élmény, áramlat elméletére alapozva strukturális modellt építettek fel (Thomas P. Novak et al., 2000), mely révén magyarázni próbálták az élményszerű on-line környezetet meghatározó tényezőket (pl. milyen tényezők vezetnek a flow-hoz, indirekt módon milyen tényezők befolyásolják az áramlatélményt).

Attitűd és lojalitás az internetes környezetben

Internetes környezetben a fogyasztói attitűdre hatással van a márkába vetett bizalom (márkaérték), amelyet befolyásolhat a tartalom (a termék, illetve szolgáltatás), a kontextus (ahogyan a vállalat kínálja a terméket vagy a szolgáltatást) és az infrastruktúra (ahogyan a tranzakció létrejöhet). A fogyasztói lojalitást webes környezetben a termék kínálatának mikéntje (kontextusa) iránti attitűd határozza meg (Hesipeng, 2002).

Összegzés

A fentieket figyelembe véve elmondhatjuk, hogy az internet napjaink marketingstratégiai gondolkodásában egyre nagyobb jelentőségre tesz szert. A vállalat, az internetet beépítve hosszútávú stratégiájába, előnyre tesz szert versenytársaival, illetve a fogyasztók táborával szemben egyaránt.

Irodalom jegyzék

Cohen M. – Carl C. – Lee H. – Don W.: *Saturn's supply chain innovation: High value in after sales service*. Solan Management Review, 93–101, 2000 .

Donna L Hoffman – Thomas P. Novak – Ann Schlosser: *Consumer Control in Online Enviroments* <http://ecommerce.vanderbilt.edu/>, 2000.

Donna L. Hoffman – Thomas P. Novak: *When exposure-based Web advertising stops making sense*. Harvard Business Review, May/June, 2000.

Donna L. Hoffman – Thomas P. Novak: *Advertising and Pricing Models for the web*. Cambridge: MIT press, 2000.

Fang Wu – Vijay Mahajan – Shridhar Balasubramanian:

- Bringing the „e-„ to Corporate America: An Analysis of e-Business Adoption and its impact on Firm Performance*, 2001.
- Hsipeng Lu – Judy Chuan-Chuan Lin: *Predicting customer behavior in the market-space: a study of Rayport and Sviokla's framework*. Information & Management 40. pp 1-10, 2002.
- J.P. Shim – Merrill Warkentin – James F. Courtney – Daniel J. Power – Ramesh Sharda – Christer Carlson: *Past, present and future of decision support technology*. Decision Support Systems 33. pp. 111–126, 2002.
- John G. Lynch – Dan Ariely: *Wine Online: Search costs affect competition on price, quality and distribution*. Marketing Science, vol. 19, No. 1, pp. 83–103, 2002.
- Ravi S. Achrol – Philip Kotler: *Marketing in the Network Economy*. Journal of Marketing Vol. 63, pp. 146–163, 1999.
- Rajiv Lal – Miklos Sarvary: *When and how is the Internet likely to decrease price Competition*. Marketing Science Vol. 18, No. 4. pp. 485–503, 1999.
- Suresh Sridhar: *Decision Support using the Intranet*. Decision Support Systems. pp 19–28, 1999.
- Thomas P. Novak – Donna L. Hoffman – Yiu-Fai Yung: *Measuring the Customer Experience in Online Environments: A Structural Modeling Approach*. Marketing Science vol 19, No. 1, pp. 22–42, 2000.
- Ting-Peng Liang – Hung-Jen Lai: *Effect of store design on consumer purchases: an empirical study of online bookstores*. Information & Management 39. pp. 431–444, 2002.
- Troy J. Strader – Michael J. Shaw: *Characteristics of electronic markets*. Decision Support Systems 21 pp. 185–198. 1997.
- Waiman Cheung – Man Kit Chang – Vincent S. Lai: *Prediction of internet and World Wide Web usage at work: a test of an extended Triandis model*. Decision Support System 30. pp. 83–100. 2000.
- Yanis Bakos – Erik Brynjolfsson: *Bundling and Competition on the Internet*. Marketing Science Vol. 19, No. 1. pp. 63–82, 2000.
- Zaltman G. – R. Deshpandé: *The use of market research – An Exploratory Study of manager and researcher perspectives. Using market knowledge*. R. Deshpandé. Thousand Oaks, Sage Publications Inc. pp 31–81, 2000.

Amunkanélküliség Kovászna megyében

CSÓSZ CSONGOR

Bevezetés

A modern kapitalizmus egyik központi társadalmi problémája az, hogyan lehetséges többmillió ember létezése munka nélkül, amikor olyan sok a tennivaló. Melyik a vegyes gazdaságnak az a fogyatékosága, amely tétlenségre kényszerít egy nagyszámú tömeget, akiknek munkára lenne szükségük? Ez a kérdéssorozat, amely az inflációval hozható összefüggésbe, jobban érdekli a munkásokat, a politikusokat, a közgazdászokat, mint sok más gazdasági probléma. Éppen ezért át kell tekintenünk a munkanélküliséggel kapcsolatos fogalmakat és gazdaságpolitikai problémákat. Feladatunk az, hogy átvilágítsuk a munkanélküliség, főleg a kényszerből fakadó munkanélküliségszerkezetét, és áttekintsük azokat a kulcsfontosságú kérdéseket, amelyekkel a nemzetnek ma szembe kell néznie.

Amunkanélküliségfogalma és mérése

A mai modern társadalom alapvető problémája a munka-

nélküliség, amely nagyarányokat öltött, és amely azt jelenti, hogy erőforrások vesznek kárba. Ezekben az időszakokban a gazdasági bajok túlszordulása befolyásolja az emberek érzelmeit és családi életét is. A foglalkoztatásnak és a munkanélküliségnek két jelentős hatása van: gazdasági és társadalmi.

A munka és a munkanélküliség adatai a leggyakrabban kialakított és legfontosabb adatok közé tartoznak egy ország életében. Az adatokat Romániában havonta gyűjtik össze, úgy, hogy a kérdezőbiztosok minden hónapban körülbelül 600 000 háztartást keresnek fel, s arra keresik a választ, hogy miképpen alakult a munkával való kapcsolatuk az interjú megelőző időszakban. A felmérés három csoportra osztja a 16 éven felüli lakosságot:

- a) foglalkoztatottak,
- b) munkanélküliek,
- c) mindenki más, aki „nem tartozik bele a munkaerő-állományba”.

Azok, akiknek van munkájuk: foglalkoztatottak azok, akiknek nincs munkájuk, de munkát keresnek: munkanélküliek, akiknek nincs munkájuk, de nem is keresnek munkát:

nem számítanak bele a munkaerő-állományba.

A munka nélküiségfajtái

Ha a munkapiac mai szerkezetét akarjuk feltárni, segítségünkre lehet ebben a munkában, hogy a munka nélküiségnek három különböző fajtáját különítjük el: frakciós, strukturális és ciklikus.

a) A frakciós munka nélküiség abból ered, hogy az emberek állandóan változtatják lakóhelyüket, állásukat, vagy életciklusuk más-más szakaszaiba lépnek. Még ha a gazdaságban teljes lenne is a foglalkoztatottság, akkor is lenne benne bizonyos mozgás, hiszen az emberek elvégezve iskoláikat, munkahelyet keresnek, vagy egyszerűen egy másik városba költöznek. Szülés után a nők ismét beléphetnek a munkaerő-állományba.

b) Strukturális munka nélküiségről akkor beszélhetünk, ha nem fedi egymást a munkások kínálata, keresete. Ez a fajta illeszkedési hézag akkor és azért lép fel, amikor az egyik munka iránt nő a kereslet, a másik iránt viszont csökken, s a kínálat nem tud gyorsan alkalmazkodni ehhez a változáshoz.

c) A ciklikus munka nélküiség akkor lép fel, amikor alacsony szintű a munka összkéréslete, vagy valamilyen nem körülhatárolt területen alacsony a munkakereslet.

Munka nélküiség Kovászna megyében

A munkaerő és a munka nélküiség azoka fogalmak, amelyeknek óriási jelentősége van, nemcsak a gazdasági élet terén, hanem akár társadalmi, erkölcsi és a családi élet területén is. Megoldása komoly gondokat okoz, hiszen másfajta kihatása, vetülete behálózhatja az egész emberiség jólétét, gondatlan életét, gondolkodásmódját.

A munka nélküiség elméleti megközelítése után tárgyaljunk részletesebben a Kovásznamegyében élő munka nélküliekről és a munka nélküiségi rátáról. A következőkben adatokat szolgáltatunk a foglalkoztatás alakulásáról, a foglalkoztatottak munkaterület szerinti eloszlásáról, a munka nélküiségi ráta fejlődéséről, a munka nélküiek területi eloszlásáról, a munka nélküli segélyben részesülők és nem részesülők számáról.

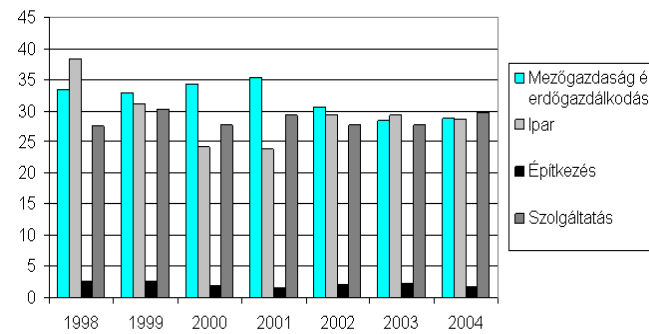
Kovászna megyében a munkaképes lakosság csökkenését figyelhetjük meg 1998-tól és azt, hogy egyidejűleg nő a munka nélküiségi ráta is. 1998-ban az aktív lakosság Kovászna megyében 109 600 volt és a munka nélküiek száma 7500. A munka nélküiek száma 2000-re 12 700-ra ugrott fel és a

Mutatók (ezer lakos)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Munkaképes lakosság	109,6	107,4	100,7	101,4	98,9	96,7	96,3
amelyből: nők	50,8	54,5	49,7	49,0	47,5	46,3	47,6
Foglalkoztatott lakosság	102,1	96,9	88,0	90,1	89,7	87,4	88,9
amelyből: nők	47,1	49,6	44,0	43,9	43,2	42,8	44,6
Munkanélküliek	7,5	10,5	12,7	11,3	9,2	9,3	7,4
amelyből: nők	3,7	4,9	5,7	5,1	4,3	3,5	3,0

Forrás: INSSÉ – Kovászna Megyei Statisztikai Hivatal

1. táblázat: A foglalkoztatás alakulása 1998–2004 között

munkaképes lakosság száma 100 700 főre csökkent. Tehát az aktív lakosság 8,12%-kal csökkent és a munka nélküiség ráta 69,33%-kal nőtt 1998-hoz viszonyítva. A megye lakosságát tanulmányozva arra a következtetésre jutottunk, hogy a teljes lakoságnak 59%-a képezi a munkaképes lakosságot, és ez az arány többnyire állandó.

Forrás: INSSÉ – Kovászna Megyei Statisztikai Hivatal

1. ábra: A foglalkoztatott népesség munkaterület szerinti eloszlása (ezer lakosra)

Ha alaposabban tanulmányozzuk a foglalkoztatott népesség munkaterület szerinti eloszlását, egy sor következtetést vonhatunk le:

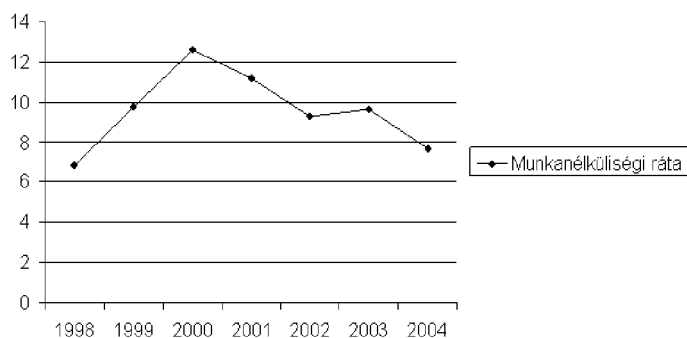
- a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban a foglalkoztatottak száma 1998-tól 2001-ig növekedett, de 2002-től a foglalkoztatottak száma rohamosan csökkent;
- az ipar csökkenő tendenciát mutat a népesség foglalkoztatásában;
- az építkezések is folyamatos csökkenést mutatnak;
- a szolgáltatások területén nagy változás nem történik.

Mutatók (ezer lakos)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Munkanélküliek	7,50	10,50	12,70	11,30	9,20	9,30	7,40
Munkaképes lakosság	109,60	107,40	100,70	101,40	98,90	96,70	96,30
Munkanélküiségirátá	6,80	9,77	12,60	11,14	9,30	9,61	7,70

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

2. táblázat: A munka nélküiségi ráta fejlődése 1998–2004 között

Meg lehet figyelni, hogy a munkanélküliség rátája folyamatosan nő, 2000-ben éri el a maximumot, 12 700-at, és ezt követően csökkenni kezd, majd 2004 végére 7400 főre csökken.

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

2. ábra: Munkanélküliségi ráta (ezer lakosra)

A munkanélküliség ilyen nagy mértékű fejlődése annak tulajdonítható, hogy a Kovászna megye területén működő nagy üzemek egymás után bocsátanak el nagyszámú alkalmazottat. Meg szeretnék említeni egy pár nagy üzemet, amely 1997–2001 között nagy elbocsátásokat eszközölt: ISAMA Sepsiszentgyörgy: 987, SUBANSAMBLE Sepsiszentgyörgy: 819, IAME Sepsiszentgyörgy: 631, MTS Kézdivásárhely: 567, ELCO Kézdivásárhely: 344, CONFOLUX Sepsiszentgyörgy-Kézdivásárhely: 1897, SETTPPL Kézdivásárhely: 761 és még sokan mások. Összesen az elbocsátott személyek száma 1997–2001 között 9278 fő volt. (Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye)

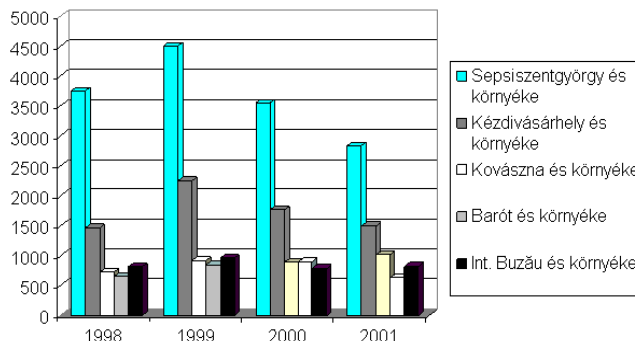
A következő táblázat segítségével szemléltetni szeretném a munkanélküliek területi eloszlását 1998–2001 között.

Személy/Terület	1998	1999	2000	2001
Sepsiszentgyörgy és környéke	3747	4501	3554	2834
amelyből: nők	1781	2258	1814	1386
Kézdivásárhely és környéke	1462	2241	1758	1500
amelyből: nők	489	834	621	553
Kovászna és környéke	717	913	881	1.013
amelyből: nők	371	433	363	407
Barót és környéke	649	839	894	630
amelyből: nők	284	301	363	258
Int. Buzău és környéke	812	955	787	821
amelyből: nők	324	404	307	276
Összesen	7387	9449	7874	6798
amelyből: nők	3249	4230	3468	2880

Forrás: Munkaügyi Hivatal, Kovászna Megye

3. táblázat: Munkanélküliek területi eloszlása 1998–2001 között

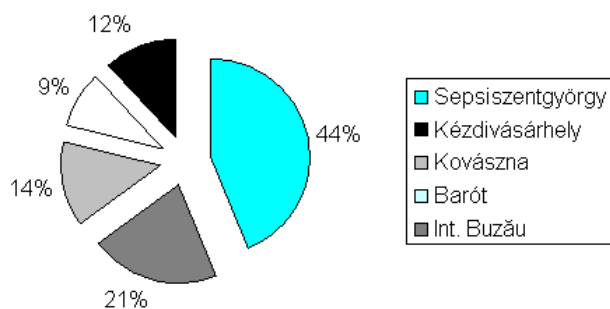
A munkanélküliek száma Sepsiszentgyörgyön és környékén nagyobb, mint más területeken. Ez a helyzet onnan ered, hogy a legtöbb elbocsátás az iparból történt, ezen belül az autópárból, ez az ágazat Sepsiszentgyörgy és környékén volt fejlettebb.

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

3. ábra: Munkanélküliek területi eloszlása 1998–2001 között

A következő táblázatból is látszik, hogy Sepsiszentgyörgy és környéke milyen nagy munkanélküliséggel küzd. A munkanélküliek majdnem fele, 44%-a Sepsiszentgyörgyön és környékén él. Az első helyet Barót tudhatja magáénak, mert Baróton és környékén a munkanélkülieknek csak 9%-a lakik. Utána következik Int. Buzău és környéke 12%-kal, Kovászna és környéke 14%-kal, Kézdivásárhely és környéke 21%-kal, és az utolsó a már említett Sepsiszentgyörgy és környéke 44%-kal.

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

4. ábra: Munkanélküliek területi eloszlása

A következőkben adatokat szolgáltatunk azokról az emberekéről, akik elvesztették munkájukat és részesülnek vagy nem munkanélküliségben.

A munkanélküli segélyben részesülők száma 2004 végéig folyamatosan csökken 6878 személyről 3145 személyre.

Évek	Az összes munkanélküli	Általános iskolát végzettek	Középsiskolát végzettek	Felsőfokú végzettségűek
2001	6878	5833	901	144
2002	4177	3344	682	151
2003	2773	2110	566	97
2004	3145	2579	462	104

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

4. táblázat: Munkanélküli segélyben részesülő személyek száma 2001–2004 között

Évek	2001	2002	2003	2004
Munkanélküli segélyben nem részesülő személyek	2550	1818	713	19
Általános iskolát végzettek	4688	4212	445	31
Középsiskolát végzettek	4673	4232	409	32
Felsőfokú végzettségűek	4537	4225	252	60

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

5. táblázat: Munkanélküli segélyben nem részesülő munkanélküliek száma 2001–2004 között

A munkanélküli segélyben nem részesülő személyek száma 2001-ben 2550 volt, ez a szám 4537-re növekedett 2004-re. A munkanélküli segélyben nem részesülő személyek arányának növekedése azzal magyarázható, hogy a munkanélküliségátlagideje megnőtt. Ez azt jelenti, hogy az elbocsátott személyek nagyon nehezen illeszkednek vissza a társadalomba, és nehezen kapnak új munkahelyet.

A sok elszomorító, negatív adat után megpróbálom a témát pozitív oldalról megközelíteni. Természetesen az utóbbi 4 évben létesültek új munkahelyek, és ezeknek az új munkahelyeknek egy részét munkanélküliek foglalták el.

	2001	2002	2003	2004
Új munkahelyek száma	7748	7012	5996	4152
A 12 hónap alatt alkalmazott munkanélküliek száma	2909	3299	5330	3583
Állami támogatással létrehozott munkahelyekre való alkalmazások	773	2134	2209	1545

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

A táblázatból kitűnik, hogy az állásbörzék által egyre több munkanélküli kap munkát. Ez a szám eléri az 5330-at 2003-ban, amely 83,22%-os növekedést jelent 2001-hez viszonyítva.

Az állami támogatással létesült munkahelyeken alkalmazott személyek száma is 2003-ban csúcson állt, amikor elérte a 2209-et.

Ahhoz, hogy a munkanélküliek jobban be tudjanak illesz-

kedni a társadalomba és új munkahelyet találjanak ingyenes tanfolyamokat tartottak Kovászna megyében.

Évek	Tanfolyamok	Összesen beírt munkanélküliek	Összesen végzett munkanélküliek	A 12 hónap alatt beilleszkedett munkanélküliek
2001	10	133	116	106
2002	35	419	394	339
2003	23	326	293	224
2004	19	264	77	47
Összesen	87	1142	880	716

Forrás: Országos Munkaügyi Hivatal

A tanfolyamok is besegítettek egy kicsit a munkanélküliek beilleszkedésébe, de most nézzük, mi a helyzet 2005-ben. Térjünk vissza a 2. táblázathoz.

Amint látszik, a munkanélküliségi ráta 2004-ben csökkent, és elérte a 7,68%-ot, ami 7400 embernek felel meg. Szerettünk volna hinni benne, hogy ez a tendencia folytatódni fog a következő években is. De már a 2005-ös év első negyedévéig a munkanélküliségi ráta növekedését figyelhetjük meg.

	2004			2005		
	Febr.	Márc.	Ápr.	Febr.	Márc.	Ápr.
Munkanélküliek száma	7879	7781	7064	8372	8769	8135

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

2004 februárjában 7879 munkanélküli volt. A munkanélküliek száma egy év múlva, 2005 februárjában 8372 lett, tehát a munkanélküliség 6,25%-kal nőtt.

A következőkben a munkanélküliségi ráta alakulását kísérelhetjük figyelemmel:

	2004			2005		
	Febr.	Márc.	Ápr.	Febr.	Márc.	Ápr.
Munkanélküliségi ráta	8,2	8,1	7,3	8,7	9,1	8,45

Forrás: Országos Munkaügyi Hivatal

A februári 8,7%-os munkanélküliségi ráta alapján Kovászna megye országos szinten a 9. helyen van, tehát az egyik legnagyobb munkanélküliségi rátával rendelkező megye. De itt még nem ért véget a rossz, ha lehet így fogalmazni, mert a 2005-ös év első felében további elbocsátásokra került sor, jelentette be a Kovászna megyei munkaügyi hivatal.

Ebben az esetben ország szinten Kovászna megye az első helyre fogkerülni a munkanélküliség területén, mert munkanélküliségi rátája 10% fölé fog csúszni.

Mit lehet tenni a munkanélküliség növekedése ellen?

Gazdasági egység	Elbocsátandó személyek száma
S.C. IAME	802
S.C. SECUIANA S.A.	480
S.C. TERO-MEC SRL.	35
IAME TOUL S.A.	131
ERGOTECH SRL.	27
AGROMEC TURIA	143
CORPUL GARDIENILOR PUBLICI	102
MOCUMF S.A.	25

Forrás: Kovászna Megyei Munkaerő Ügynökség

A nagy kérdés minden gazdaságban feltehető, de nem mindenhol adnak rá megfelelő választ. Így van ez nálunk is: csak a kérdés fogalmazódik meg, a válasz soha. Arra próbáltunk választ keresni, mégis hogyan lehetne a munkanélküliek számát a közeljövőben csökkenteni.

Az első nagy probléma, amin aránylag könnyedén lehetne javítani: megoldást találni a végzős diákok, egyetemisták alkalmazására, foglalkoztatására. Ekkor kellene az államnak beavatkozni, ekkor kellene a vállalatokat támogatni, hogy azoknak érdekük legyen a viszonylag nem sok gyakorlattal rendelkező, frissen végzett diákok alkalmazni.

A második probléma: Kovászna megyét is, ugyanúgy, mint

a szomszédos megyéket, elkerülik a külföldi nagy befektetők. Miért? Erre a kérdésre kellene választ találjunk. Nagyon rossz az infrastruktúra, különösen azt útjaink állapota. Az utak javítása és a megfelelő környezet megteremtése nemcsak a multinacionális vállalatokat vonzaná, hanem a turizmuson is nagy változásokat eszközölne. Ez szintén a munkanélküliek helyzetén javítana.

A nagy állami vállalatok lassan-lassan bezárták kapuikat. Egy lehetőség maradt, mégpedig magánvállalatok létrehozása. Számos munkanélküli ember vállalkozni szeretne de nincs megfelelő tudása vagy tapasztalata, ezért őket erre a munkára fel kell készíteni. Sok embernek briliáns ötlete van, de sajnos nem tudják megvalósítani, mert különböző problémákba ütköznek. Ilyen problémákpéldául, hogy nincsenek megfelelő, kedvező bankkölcsönök, nincs elégséges állami támogatás stb.

Használjunk ki minden lehetőséget, hogy a munkanélküliséget csökkentsük, mert a gazdaság színvonalának növekedését eredményezi, és voltaképpen „mindenkinek joga van a munkához”.

A munkatermelékenység mint ágazati és területi versenyképességi tényező Romániában az ezredfordulón

GYÖRFY LEHEL

1. Bevezető

A romániai gazdaság szerkezetváltása 1990-ben kezdődött el, és ma (2005) még mindig nem mondható teljességgel befejezettnek. Gazdasági szerkezetváltás reális felgyorsítása elmaradt, a lassan 15 éves átmeneti időszak végén körvonalazódnak a nyertes és vesztes ágazatok és területek (Györfy, 2004).

Romániában az átmeneti időszaknak nyerteseként a szolgáltatási ágazat nevezhető meg, az iparral és különösképpen a mezőgazdasággal szemben.

Az átmeneti időszak strukturális változásai különbözőképpen érintették Románia egyes területeit. A dolgozat célja az ágazati és megyei munkatermelékenység vizsgálatán keresztül a versenyképességi különbségek feltárása, különös tekintettel az 1998 és 2001 közötti időszakra, amely a romániai gazdaság „mélyrepülése” után a makrogazdasági mutatók javulásához¹ (RNB, 2001).

A területi és ágazati egyenlőtlenségek és ezek változásaiiban megállapítható relatív különbségek kimutatására felépített

mutatószámrendszer alapjait előző munkákban tárgyaltuk (Györfy, 2003, 2004; Juhász – Györfy, 2003). Míg az említett tanulmányokban a 8 fejlesztési régió versenyképességének különböző szempontok szerinti vizsgálatára helyeztük a hangsúlyt, ezúttal Románia és a 42 megye összehasonlító tanulmányozása a cél, 14 ágazat szerint.

2. Azelemzés módszertana és módszertani ötletek

A területi versenyképesség és életszínvonal jellemzésében gyakran használt GDP/P arányszám (ahol P a lakosságot jelölő) felbontható a következőképpen:

$$\frac{GDP}{P} = \frac{GVA}{P} + \frac{TP + D - SP}{P}, \text{ ahol az összeg első tagja,}$$

GVA/P az egy főre jutó bruttó hozzáadott értéket, a második tagja az egy főre jutó vám- és termékilletékeket, valamint állami támogatásokat jelenti (Györfy, 2003). A tanulmányozott, 1998–2001-es időszakban GDP/P mutatószámmal kapcsolatos területi különbségek főként az egy főre jutó bruttó hozzáadott értékkel kapcsolatos területi különbségeknek tudhatók be. Az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték felírható az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott

érték és az egy főre jutó foglalkoztatott munkaerő arányszámainakszorzatával:

$$\frac{GVA}{P} = \frac{GVA}{E} \times \frac{E}{P}, \text{ ahol } E \text{ a foglalkoztatott munkaerőt jelöli (Berey, Nemes, 2002).}$$

Az átmeneti időszakban Romániában a GVA/P mutatószám változásait befolyásoló tényezők közül a legfontosabb az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték volt (Vincze, 2003). Az imént említettek a munkatermelékenységkulcsszerepét emeljük ki a versenyképesség vizsgálatában, és indoklásként szolgálnak a GVA/E mutatószám értékeinek vizsgálata melletti döntéshez.

Mivel a területi versenyképesség alakulását döntő módon befolyásolta az átmeneti időszakban a gazdaság ágazati szerkezetváltása, először az ágazati versenyképesség kérdése került tárgyalásra.

Adolgozatban használt indexjelöléseink, a teljes módszertani leírásban: $i=1, n$; $j=1, m$, ahol n a területi egységek (esetünkben megyék) száma (jelölés: Románia=0), m az ágazatok száma (jelölés: összes ágazat=0). A t időtényező, $t_0=1998$, $t_1=2001$.

A munkatermelékenység tanulmányozása során a következő mutatókat számítottuk ki és elemeztük:

I. Ágazati elemzés

1. Foglalkoztatott munkaerő ágazatok szerinti szerkezete:

$$S_{E_{0j}} = \frac{E_{0j}}{E_{00}^t} \times 100$$

2. A GVA ágazatok szerinti szerkezete:

$$S_{GVA_{0j}} = \frac{GVA_{0j}}{GVA_{00}} \times 100$$

3. A foglalkoztatott munkaerő és a GVA ágazatok szerinti dinamikája:

$$r_{E_{0j}}^{t/t_0} = \left(\frac{GVA_{0j}^t}{GVA_{0j}^{t_0}} - 1 \right) \times 100, \text{ illetve } r_{GVA_{0j}}^{t/t_0} = \left(\frac{GVA_{0j}^t}{GVA_{0j}^{t_0}} - 1 \right) \times 100$$

4. Az ágazaton belül egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték

$\left(c_{0j} \frac{GVA_{0j}}{E_{0j}} \right)$, mely az átlagos munkatermelékenységet hivatott jellemezni.

5. Az ágazatok munkatermelékenységének területi hetero-

genitás-vizsgálata.

Kérdés, hogy mennyire általánosítható egy ágazat átlagos munkatermelékenysége minden megyére. Lényeges-e a munkatermelékenység szempontjából az, hogy egy adott ágazaton belül milyen megyében végzik az illető tevékenységet?

E kérdésekre a munkatermelékenység súlyozott szórásával adunk választ. Az ágazaton belüli, területi egységek közötti munkatermelékenységbeli különbségek, ellentétek jellemzésére úgy alkalmaztuk a szórás mérőszámát, hogy figyelembe vettük (súlyként) az egyes munkatermelékenységek előfordulásának gyakoriságát (a területi egységek és az ágazatban foglalkoztatottak száma alapján).

Az ágazatokon belüli abszolút, illetve relatív értelemben vett területi eltérések kiszámításának módja:

$$\sigma_{s_j} = \sqrt{\frac{1}{E_{0j}} \sum_{i=1}^n \left[E_{ij} \left(\frac{GVA_{ij}}{E_{ij}} - \frac{GVA_{0j}}{E_{0j}} \right)^2 \right]}$$

A fenti számítással kapott érték minél magasabb egy ágazat esetén, annál nagyobb munkatermelékenység-különbségek következhetnek az ágazaton belül, területek (esetünkben megyék) szerint.

II. Területi elemzés

1. A foglalkoztatott munkaerő és a GVA ágazatok szerinti dinamikája:

$$r_{E_{i0}}^{t/t_0} = \left(\frac{GVA_{i0}^t}{GVA_{i0}^{t_0}} - 1 \right) \times 100, \text{ illetve } r_{GVA_{i0}}^{t/t_0} = \left(\frac{GVA_{i0}^t}{GVA_{i0}^{t_0}} - 1 \right) \times 100$$

2. Területi egységen (megyén) belüli, ágazatok közötti munkatermelékenység-homogenitás-vizsgálata

A fentebb említettekhez hasonlóan megvizsgáljuk, hogy egy megyén belül milyen nagyok az ágazatok közötti munkatermelékenység-eltérések.

Területi egységek vizsgálata esetén a minél nagyobb belső, ágazatok közötti homogenitás (a súlyozott szórás alacsony értéke) versenyképességi tényezőnek tekinthető, ugyanis az esetleges magas és növekvő belső munkatermelékenységi eltérések a foglalkoztatottak között végső soron magas és növekvő különbségeket eredményezhetnek a lakosság jövedelmében és szociális helyzetében. A mutatót önmagában nem ajánlatos értelmezni.

¹ elsősorban a GDP alakulására utalunk, 1998-ban 4,8%-kal, 1999-ben 1,2%-kal csökkent az országos GDP, ezt követte a 2000-es évi 1,8%-os, majd a 2001-es évi 5,3%-os növekedés, mely mindmáig (2005) fenntarthatónak bizonyult (Forrás: RNB).

Aterületegységen belül az átlagos munkatermelékenységtől való eltérés kiszámításának módja:

$$\sigma_{R_i} = \sqrt{\frac{1}{E_{i0}} \sum_{j=1}^m \left[E_j \left(\frac{GVA_j}{E_j} - \frac{GVA_{i0}}{E_{i0}} \right)^2 \right]}$$

Az ország gazdaságát jellemző, belső munkatermelékenységbeli eltéréseket kétféleképpen számítottuk, ezért az ezt illusztráló grafikonon két, egymáshoz közeli érték is meg fog jelenni (RO1, illetve RO2 jelzéssel).

Az első megközelítésben minden megye minden ágazatának munkatermelékenységét figyelembe vesszük, a második formulával pedig az ország gazdaságának ágazati struktúráját homogénnek tekintjük, nem vesszük figyelembe a megyénkénti különbséget:

$$\sigma(1) = \sqrt{\frac{1}{E_{00}} \sum_{i=1}^n \left\{ \sum_{j=1}^m \left[E_j \left(\frac{GVA_j}{E_j} - \frac{GVA_{00}}{E_{00}} \right)^2 \right] \right\}}$$
 , illetve

$$\sigma(2) = \sqrt{\frac{1}{E_{00}} \sum_{j=1}^m \left[E_j \left(\frac{GVA_{0j}}{E_{0j}} - \frac{GVA_{00}}{E_{00}} \right)^2 \right]}$$

Az 1998-as lejtben kifejezett adatok 2001-es lejtbe való átszámolásakor a GDP reál növekedési rátájával dolgoztunk, és figyelembe vettük az eredeti

$$\frac{GVA_j^{98}}{GDP_{00}^{98}}$$
 arányokat.

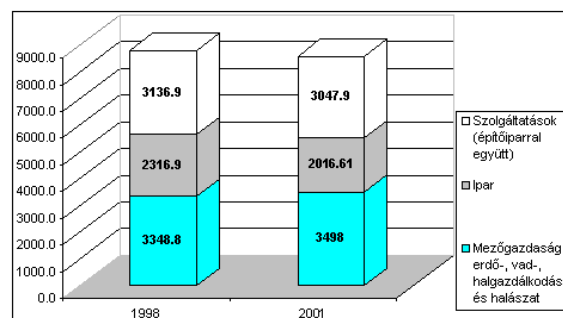
A tanulmányozott 14 ágazat jelölése a további ábrákon az alábbi kódok szerint történik (NSH, 2004):

A01 + A02	Mezőgazdaság, erdő-, vad-, halgazdálkodás és halászat	A09	Szállítás, raktározás és kommunikáció
A03	Bányászat és kitermelés	A10	Pénzügyi közvetítés
A04	Feldolgozó ipar	A11	Ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások
A05	Elektromos- és hőenergia, gáz és víz	A12	Közigazgatás és védelem
A06	Építőipar	A13	Oktatás
A07	Kereskedelem és gépjárvítás	A14	Egészségügy
A08	Szállodák és éttermek	A15	Más szolgáltatások

3. A romániai gazdaság munkatermelékenységének a gazdasági szerinti vizsgálata

Az 1998 és 2001 közötti időszak a fellendülés kezdetének tekinthető az ország számára, bár az vitathatatlan, hogy a gazdasági növekedés a súlyos szociális problémákra nem hatott csodaszereként. A foglalkoztatottak számának csökkenése nem állt meg, a periódus végén 200 000 fővel kevesebb

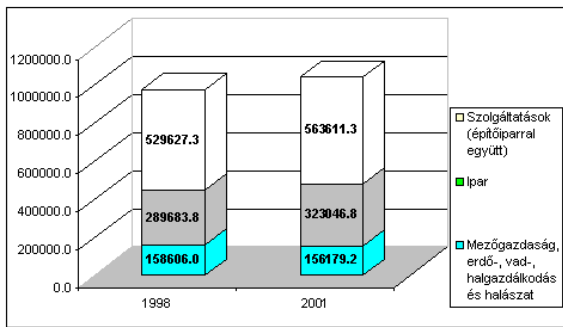
alkalmazottat tartottak nyilván országszerte, mint négy évvel azelőtt. E létszámcsökkenés értékelésénél figyelembe kell venni azt a tény is, hogy a Nemzeti Statisztikai Hivatal nyilvántartása szerint az 1994 és 2001 közötti 7 év alatt összesen 1 449 000 fővel csökkent a foglalkoztatott munkaerő (Területi Statisztika, 2003). Az átmeneti időszakban a szekunder és terciér ágazatok által strukturális munkanélküliség formájában kibocsátott munkaerő, főleg felszívásában igen fontos szerep jutott a mezőgazdasági ágazatnak, mely során a három fő ágazat között tovább növekedett a munkatermelékenységbeli különbség, az agrár szektor kárára (Vincze, 2000). Az a tény, hogy az összes foglalkoztatott létszám ilyen mértékben csökkent, míg a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma növekedett (1998 és 2001 között 50 000 fővel), azt mutatja, hogy a mezőgazdasági ágazat nem képes befogadni az ipari és szolgáltatási ágazat által kibocsátott munkaerő többlet legnagyobb részét. A létszámcsökkenés elsősorban a bányászatban és kitermelésben (A03, 29 290 fővel), illetve a feldolgozó iparban (A04, 252 900 fővel) volt jelentős.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

1. ábra: A foglalkoztatottak ágazatok szerinti összetétele (1000 fő)

A 2001-es évre Romániában 41%-ra növekedett a mezőgazdaságban dolgozók részaránya, miközben az agrár ágazat (A01 + A02) részaránya a bruttó hozzáadott értékben csupán 15%. A magas hozzáadott értékű szolgáltatási ágazatok közül az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) valamint a szállodák és éttermek (A08) tűnnek ki alacsony részesedésükkel a foglalkoztatott munkaerőből (2001-ben 5,2%, illetve 2,8%) és az ehhez viszonyítva jelentős (11,2%-os, illetve 12,2%-os) GVA részesedésekkel.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

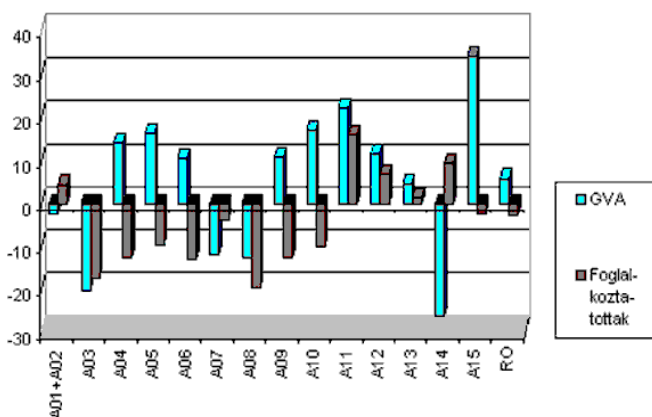
2. ábra: A bruttó hozzáadott érték összetétele Romániában (Mrd. lej, 2001)

A mezőgazdaságban (A01+A02) 4,5%-kal, az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások terén (A11), 15,8%-kal, a közigazgatásban (A12) 6,8%-kal, az oktatásban (A13) 1,4%-kal és az egészségügyben (A14) 9,4%-kal nőtt a munkahelyek száma.

A bányászat és kitermelés (A03) 17,3%-os valamint a szállodák és éttermek ágazat (A08) 19,7%-os létszámcsökkenéssel vezeti a munkaerő-fölösleget kibocsátó ágazatok listáját.

Nyomon követhető a 3. ábrán az ipari- (A04-06), valamint a szállítás, raktározás és kommunikáció- (A09) és a pénzügyi közvetítés (A10) ágazatokban a létszámcsökkenés mellett a bruttó hozzáadott érték növekedése is.

Létszámnövelés mellett növelte GVA-ját is a fiatalnak tekinthető és nagyon dinamikus ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) ágazat, valamint a közigazgatás (A12) és az oktatás (A13).

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

3. ábra: A bruttó hozzáadott érték a foglalkoztatottak létszámának százalékpontos változása 1998 és 2001 között, ágazatok szerint

A szállodák és éttermek (A08), kereskedelem és gépjávitás (A07) valamint a bányászat és kitermelés (A03) esetében

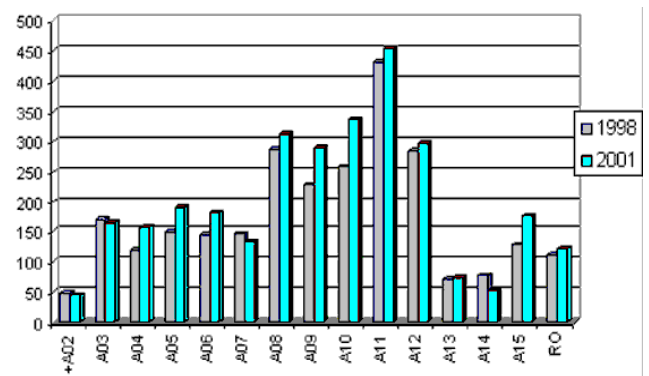
mindkét vizsgált tényező csökkent.

Az egészségügy (A14) 25,6%-os bruttó hozzáadott értékcsökkenése az időszak leggyengébb ágazati teljesítménye.

A munkatermelékenység a mezőgazdaság (A01+A02), a bányászat (A03), az egészségügy (A14) valamint a szállodák és éttermek (A08) ágazata kivételével javult minden esetben, az országos munkatermelékenység is növekedett. A legmagasabb munkatermelékenység az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) ágazatban volt, ahol az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték meghaladta 2001-ben a 450 millió lejt. A következő, magas munkatermelékenységű ágazatcsoport a szállodák és éttermek (A08), szállítás, raktározás és kommunikáció (A09), pénzügyi közvetítés (A10), valamint a közigazgatás és védelem (A12), 250 és 350 millió lej közti egy foglalkoztatottra jutó GVA-val 2001-ben.

Nagyon alacsony átlagos munkatermelékenység mutatható ki a mezőgazdaságban (A01+A02), az oktatásban (A13) és az egészségügyben (A14).

Az országos átlag munkatermelékenység (RO) viszonylag alacsony szinten való maradásának (111,9 M lej/foglalkoztatott 1998-ban, 121,8 2001-ben) egyik fő oka az, hogy az alacsony mezőgazdasági átlagos munkatermelékenység a foglalkoztatottak széles körét, mintegy 41%-át érinti.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

4. ábra: A romániai gazdaság ágazatainak munkatermelékenysége (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, ágazatok szerint (millió lej, 2001)

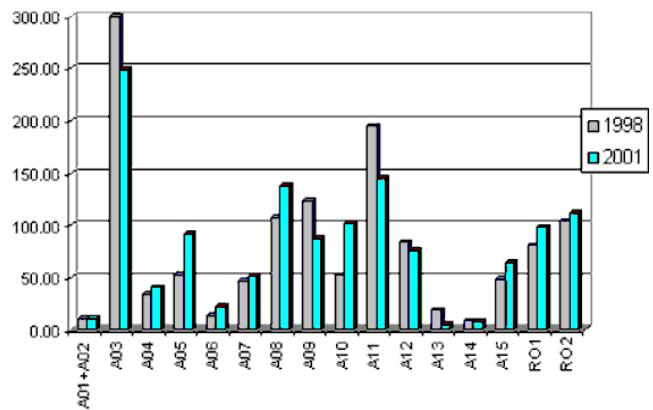
Az egyes ágazatokon belül a megyei átlagos munkatermelékenységek országos ágazati átlaghoz viszonyított átlagos eltéréseinek nagyságát súlyozott szórással jellemeztük. Magas ágazaton belüli, megyék közti eltérés mutatható ki a bányászat és kitermelés (A03) ágazaton belül, mely egyrészt a szén- és ércbányászat szerkezeti problémáival, másrészt a

földgáz-kitermelés és -elosztás magas termelékenységével magyarázható. A bányászat és kitermelés ágazaton belüli, megyék közti viszonylag magas eltérések jelentős (csaknem döntő) módon befolyásolni fogják az egyes megyék belső heterogenitására kapott képet is. A földgáz-kitermelésben jelentős szerepet játszó Maros, Szeben és Kolozs megye tűnik fel magas belső munkatermelékenységbeli különbségekkel rendelkező területekként, éppen e megyék bányászati ágazatának magas munkatermelékenysége miatt.

A bányászat és kitermelésnél alacsonyabb, de magasnak értékelhető eltérések mutathatók ki a szállodák és éttermek (A08), az ingatlanügyletek valamint vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások (A11) és a pénzügyi közvetítés (A10) ágazatokon belül. A szállodák és éttermek egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott értéke 2001-ben (csökkenő sorrendben) Konstanca megyében, Bukarestben, Teleorman², Ilfov valamint Brassó megyében a legmagasabb. Az ingatlanügyletek és vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások munkatermelékenységének kiugróan magas értékei az Észak-Nyugati fejlesztési régió szinte minden megyéjére jellemzőek, e tekintetben Kolozs megyét lehet az ágazat országos vezetőjének tekinteni, melyet Bukarest követ. A pénzügyi közvetítések terén kimutatható magas belső eltérések az ágazat fő szereplőinek bukaresti székhelyével magyarázható.

Az ágazati átlaghoz viszonyítva alacsony megyékközti átlagos eltérések mutathatók ki a mezőgazdaságban (A01+A02), az oktatásban (A13) és az egészségügyben (A14). Szintén e három ágazatnak jutott az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott értékszerinti sorrendben a sereghajtó szerep is. Mindezek mellett figyelembe kell venni a mezőgazdaságban foglalkoztatottak magas és (a tanulmányozott periódusban) növekvő számát és részarányát is. A fentiek tükrében megállapítható az agrár szektorra vonatkozóan, hogy az ország foglalkoztatott lakosságának nagy és növekvő hányada alacsony és egyre csökkenő termelékenységgel dolgozik, miközben kis eltérések mutathatók ki a különböző megyékben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak termelékenységében. Az alacsony mezőgazdasági munkatermelékenység megyétől függetlenül jellemzi a romániai gazdaságot.

Az országon belüli eltérések növekedtek, mindkét módszerrel (ld. 2. fejezet) számított szórás érték (RO1 és RO2) nagyobb értéket mutat 2001-re, mint 1998-ra.

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2002 és Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleményei) alapján

5. ábra: Megyék közti munkatermelékenységbeli különbségekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia ágazataiban. Az ágazati átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súlyozott szórás, millió lej, 2001) az egyes területeken.

4. A romániai gazdaság munkatermelékenységének ágazati szerinti vizsgálata

A fentebb leírt jelenségek az egyes megyéket nem érintették egyenlő mértékben. A foglalkoztatott munkaerő számának csökkenése az 1998–2001-es időszakban nem minden megyére volt jellemző. Elsősorban azokban a megyékben lehet kimutatni a foglalkoztatott munkaerő növekedését, ahol a szocialista iparosítás nem volt annyira erőteljes. Legnagyobb mértékben Brassó (-9,3%-kal való csökkenés), Kovászna (-9,9%), Vâlcea (-7,5%), Galac (-10,1%), Călărași (-9,7%) és Maramaros (-9,11%) megyében csökkent a munkaerő-foglalkoztatás, de Hunyad, Krassó-Szörény, Bákó, Ialomița, Argeș, Dâmbovița, Prahova megyékben és Bukarestben is jelentős a relatív csökkenés.

Meg kell említenünk az Ilfov (+8,9%), Bihar (+4%), Szilágy (+1,9%), Botoșani (+3,24%), Suceava (+3,27%) megyei foglalkoztatottak számának növekedését. Ilfov megyében a legnagyobb a növekedés, hiszen a Bukarestből kiáramló munkaerőtöbblet elsődleges célállomása e főváros közeli terület volt. Kisebb mértékű a létszámnövekedés Iași, Neamț, Dolj, Gorj, Mehedinți, Buzău, Vrancea, Arad, Beszterce-Naszód, Fehér és Szeben megyékben.

Mielőtt a foglalkoztatottak számának néhány megyében történt növekedését egyértelmű pozitívumként könyvelnénk el, meg kell figyelniünk, hogy a munkaerőtöbbletet kibocsátó és befogadó megyék ágazati szerkezete között különbség van. Míg az előbbieket főként erőteljesen iparosított területek, az utóbbiakban többnyire az agrár ágazat a domináns.

A munkaerő-migráció iránya a központi és délkeleti megyék felől az északkeleti, nyugati és délnyugati országrészek része felé mutat.

Jelmagyarázat							
Szín	1	2	3	4	5	6	7
Csoport	1	2	3	4	5	6	7
Intervallum alsó határa (zárt)	-10.1	-7.1	-4.2	-1.2	1.7	4.7	7.6
Intervallum felső határa (nyílt)	-7.1	-4.2	-1.2	1.7	4.7	7.6	10.6
Mértékegység	%						

Forrás: Saját számítások a Területi Statisztika 2003 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

6. ábra: Foglalkoztatottak számának megyénkénti százalékos változása 1998 és 2001 között

A bruttó hozzáadott érték leginkább Bukarestben (+40,3%), Hunyad (+24%) és Ilfov (+21,4%) megyében növekedett. A GVA-csökkenés Bákó (-16,4%) és Konstanca (-13,4% megyében a legnagyobb.

A GVA dinamikája szempontjából jól elkülöníthető egységet alkot együtt a gyors ütemben lemaradó Dél-Moldva és Dobrudzsa, a lassabb ütemben lemaradó havasalföldi térség, a stagnáló Észak-Moldva és Kelet-Erdély, a fejlődő Nyugat-Erdély és Bánság, illetve a gyorsan fejlődő Bukarest-Ilfov körzet.

A legnagyobb munkatermelékenység 1998-ban Bukarestben és Ilfovban volt, ezt követte Gorj és Bákó megye. A „se-reghajtók” Botoşani, Vaslui és Teleorman.

A megyék munkatermelékenysége 1998-ban érdekes formát mutatott. A legmagasabb munkatermelékenységgel rendelkező megyék a Konstanca-Brassó-Kolozs-Temes vonalon és ezek közelében helyezkedtek el. Megfigyelhető egy másik, kevésbé hatékony megyesor, amely Olténia és Moldva között húzódik a Gorj-Szeben-Brassó-Bákó-Iasi vonalon. A munkatermelékenység tekintetében kimagasló megyesorokat összekötő görbékegyütt egy propellerhez hasonlíthatóak.

Jelmagyarázat							
Szín	1	2	3	4	5	6	7
Csoport	1	2	3	4	5	6	7
Intervallum alsó határa (zárt)	-17.0	-8.2	0.5	9.3	18.0	26.8	35.6
Intervallum felső határa (nyílt)	-8.2	0.5	9.3	18.0	26.8	35.6	44.3
Mértékegység	%						

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

7. ábra: A bruttó hozzáadott érték megyénkénti százalékos változása 1998 és 2001 között

Jelmagyarázat								
Szín	1	2	3	4	5	6	7	8
Csoport	1	2	3	4	5	6	7	8
Intervallum alsó határa (zárt)	68.7	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5
Intervallum felső határa (nyílt)	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5	*
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

8. ábra: Munkatermelékenység Románia megyéiben 1998-ban (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, millió lej, 2001-es árak)

2001-ben a Temes-Kolozs-Brassó-Bukarest-Konstanca világosabb színnel jelzett vonalon (9. ábra) elhelyezkedő megyék közül az erdélyi megyék és Bukarest megerősödése figyelhető meg. A fejlettségi vonal második „súlypontja” Konstanca-ról Brassóra kerül át, a Konstanca megyei lecsökkent, a Brassó megyei megnövekedett termelékenység eredményeként. Bákó megye munkatermelékenységének csökkenése és

Iasi megye stagnálása a kék fejlettségi vonal megszűnésének előjele is lehet.

Összességében a bányási, a dél- és közép-erdélyi és a bukaresti térség magas és növekvő munkatermelékenysége és versenyképessége jól kimutatható és a 8. és 9. ábra segítségével követhető nyomon.

Jelmagyarázat								
Szin	1	2	3	4	5	6	7	8
Csoport								
Intervallum alsó határa (zárt)	68.7	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5
Intervallum felső határa (nyílt)	81.7	94.6	107.6	120.6	133.5	146.5	159.5	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

9. ábra: Munkatermelékenység Románia megyéiben 2001-ben (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, millió. lej, 2001-es árak)

A megyéken belüli, ágazatok közötti munkatermelékenységi eltérések 1998-ban Ilfovban és Maros megyében voltak a legjelentősebbek, ezt követte Konstanca, Bákó, Arad és Szatmár megye. A Maros megyei magas belső különbségeket a megyei bányászat és kitermelő ipar magas munkatermelékenysége magyarázza, melyet az ágazati elemzésnél már tárgyaltunk.

Kapcsolat van a munkatermelékenység szintje és a súlyozott szórás között, a két változó közötti korrelációs együttható (1998-ban 0,5, 2001-ben 0,65) egy közepes erősségű egyenes kapcsolatra utal. A fejlett, versenyképes régiókban nagyobbak az átlagos termelékenységtől való eltérések, mint a kevésbé versenyképes régiókban. Ha a mezőgazdaságban foglalkoztatottak magas részarányára és a mezőgazdaság munkatermelékenység terület szerinti homogenitására gondolunk, ajelenség magyarázataként elfogadhatjuk azt, hogy a megye munkatermelékenységének alakulása összefügg az agrár szektorban foglalkoztatottak részarányával.

A 2001-es évre Maros, Ilfov, Kolozs és Szeben megyében a legnagyobbak az ágazatok munkatermelékenysége közötti eltérések. A 10. és 11. ábra alapján is megfigyelhető, hogy csök-

Jelmagyarázat								
Szin	1	2	3	4	5	6	7	8
Csoport								
Intervallum alsó határa (zárt)	53.5	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	217.0
Intervallum felső határa (nyílt)	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	216.8	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

10. ábra: Ágazatok közötti munkatermelékenység eltérésekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia megyéiben 1998-ban. Megyei átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súlyozott szórás).

Jelmagyarázat								
Szin	1	2	3	4	5	6	7	8
Csoport								
Intervallum alsó határa (zárt)	53.5	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	217.0
Intervallum felső határa (nyílt)	76.8	100.2	123.5	146.8	170.2	193.5	216.8	+
Mértékegység	mil. lej (2001-es értékben) / 1 foglalkoztatott							

Forrás: Saját számítások a Regionális számlák 2004 (Nemzeti Statisztikai Hivatal közleménye) alapján

11. ábra: Ágazatok közötti munkatermelékenység eltérésekből adódó belső egyenlőtlenségek Románia megyéiben 1998-ban. Megyei átlag munkatermelékenységtől való átlagos eltérések nagysága (súlyozott szórás, millió lej, 2001).

kentek a megyéken belüli, ágazatok közötti különbségek.

A fentiek látszólag ellentmondanak annak, hogy az országon belül az ágazatok munkatermelékenysége között növekedett az eltérés. A magyarázat nem más, mint az, hogy a növekvő elté-

rések nem megyén belül az ágazatok között, hanem ágazatokon belül, a megyék között vannak.

Könyvészet

1. *Területi Statisztika*, Nemzeti Statisztikai Hivatal, Bukarest, 2003.

2. *Éves Jelentés 2002*, Román Nemzeti Bank, Bukarest.

3. *Regionális számlák 2004*, Nemzeti Statisztikai Hivatal, Bukarest.

4. Berey K. – Nemes J.: *Területi egyenlőtlenségek, új indikátoraink és értékelési módszereinek lehetőségei*, www.vati.hu/doctar/tervezes/ujindikator.pdf, 2002.

5. Györfy L.: *Differences in Regional Competitiveness in Romania, Specialization, Development and Integration*, konferencia, *Regional and Rural Economics szekció kötete*,

Kolozsvár, 39–52. old, 2003.

6. Györfy Lehel: *Romániai fejlesztési régiók és gazdasági ágazatok versenyképességének komparatív elemzése*, EÖKIK, kézirat, 2004

7. Juhász J. – Györfy L.: *Innováció és az erdélyi magvarlakta régiók gazdasági átalakulása*, közölve: Réti T. (Szerk): „Közleledő régiók a Kárpát-medencében. Dél-Szlovákia, Erdély és a Vajdaság gazdasági átalakulása.”, EÖKIK, 213–266. old, 2004.

9. Vincze Mária: *Dezvoltarea regională și rurală. Idei și practici*, Presa Universitara Clujeană, 2000.

8. Vincze Mária: *Regional Development Issues in Romania*, közölve: Birsan M., Tiu Paas (szerk.): *Competitiveness of National Economies and the Efficient Integration into the European Union*, FSE Kiadó, Kolozsvár, 207–227. old, 2003.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban XXX. rész

PÁSZTORCSABA

A Hivatalos Közlöny I. részének 2005/728–2005/776. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
2. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegyenlítések, tőzsdepiaci normák;
3. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagép használata;

1.1. Az 1996/21-es sz. versenytörvény (2005/742-as sz. H.K.) újraközlésre kerül.

2.1. Az állami segélyekkel kapcsolatos 1999/143-as sz. törvény a 2005/744-es sz. H.K.-ben kerül újraközlésre.

2.2. A 2005/143-as sz., a kis- és középvállalatoknak, valamint a szövetkezetek országos elnökségének rendelete (2005/746-ös sz. H.K.) megváltoztatja és kibővíti a

kézművesség és díszművesség fejlesztésére vonatkozó országos programot.

2.3. A mezőgazdasági miniszter 2005/791-es sz. rendelete (2005/751-es sz. H.K.) segélyeket ír elő azon állattenyésztők számára, akik nagymennyiségű húst adnak el a vágóhidaknak.

2.4. A 2005/156-os sz., a kis- és középvállalatoknak, valamint a szövetkezetek országos elnökségének rendelete (2005/776-es sz. H.K.) tartalmazza a területi alegységek működésére vonatkozó szabályozásokat.

3.1. A 2005/890-es sz. kormányrendelet (2005/732-es sz. H.K.) jóváhagyja a földterületek visszaigénylésére való módszertani normákat. A visszaigénylésre való igénylés, az új törvényváltoztatás szerint, még benyújtható 2009.09.21-ig. A 2005/247-es, a tulajdonjogban és a törvénykezésben való reformtörvény (2005/653-as sz. H.K.) több változást tartalmaz, amelyek szerint a volt tulajdonosok előnyben részesülnek tulajdonjaik visszaszerzése területén.

Hírek

• Az Európai Néppárt, az Európai Demokraták Képviselőcsoportja közösen a Romániai Magyar Közgazdász Társasággal (RMKT) 2005. november 11-én Kolozsváron konferenciát szervez „Az EU tagság kihívásai az újonnan csatlakozott országok számára” címmel. Fő tematikák: 1. Az EU-költségvetés jövedelmei és kiadásai (saját források: ÁFA és társhozzájárulás), 2. Pénzpiacok, szolgáltatások és versenyképesség. A konferencián előadást tart az Európai Néppárt, a Költségvetési Bizottság, a Gazdasági és Pénzügyi Főigazgatóság, európai gazdaságkutató intézetek, a Price Waterhouse Coopers, az Európai Központi Bank, a Magyar Nemzeti Bank és a Román Nemzeti Bank képviselői, egyetemi professzorok, volt magyarországi gazdasági és pénzügyi miniszterek. További információk és jelentkezési lap igényelhető 2005.

október 3. után személyesen az RMKT székházánál: Kolozsvár, Aurel Suciú (Kövespad) u. 12. sz., telefonon: 0264-431488, email-en: rmkt@from.ro vagy honlapunkon: www.rmkt.ro.

• A Magyar Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, a Magyar Köztársaság Főkonzulátusa és a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) 2005. november 25-én Kolozsváron szervezi *Az EU házhoz jön* zárókonferenciát, melynek fő témái: adópolitika – EU szabályozás és az euró bevezetésének esélyei. További információk és jelentkezési lap igényelhető (október 1. után) személyesen az RMKT székházánál: Kolozsvár, Aurel Suciú (Kövespad) u. 12. sz., telefonon: 0264-431488, email-en: rmkt@from.ro vagy honlapunkon: www.rmkt.ro. Minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Rezumatul revistei

Uniunea Monetară Europeană

ZSOLTMÁTÉ

Lucrarea prezintă în ansamblu un scurt istoric privind Uniunea Europeană, principalele evenimente care au avut loc începând cu nașterea Comunității Europene de cărbuni și a oțelului în 1952, până la constituirea în 1998 a Băncii Centrale Europene, care au dus la apariția valutei unitare. Se arată că Uniunea Monetară nu constituie o revoluție, ci un proces real al pieții comune europene (anii 60), realizarea afluenței libere a capitalului (1990), nașterea pieții unitare (1993) și prezentarea în contractul de la Maastricht a criteriilor de convergență, toate acestea au constituit doar primii pași în procesul lung al nașterii monedei EURO. Șansele rolului noii monede depind în mare măsură de gradul de satisfacție a celor care o folosesc și de succesele obținute pe ansamblul continentului. În cazul în care spectatorii din afară văd în EURO o valută stabilă, populară, care servește cea mai mare piață unitară a lumii, atunci sunt șanse ca majoritatea comercianților, întreprinderile multinaționale să acorde primat monedei EURO, realizând o concurență serioasă pe piața monetară. Deocamdată nu se poate vorbi de aceasta, nici perspectiva nu o confirmă, datorită unor dificultăți economice prin care trec momentan principalele țări care au introdus moneda EURO. Este vorba în primul rând de Germania și Italia. Față de aceasta, în urma stimulării consumului intern, s-a accelerat producția în USA, rata șomajului este de două ori mai mică față de rata din UE.

Autorul se ocupă de tratativele de aderare a țării noastre și de

lărgirea Uniunii, concret la tratativele care au avut loc. Sunt prezentate rezultatele obținute, sarcinile care trebuie încă realizate, pentru ca să avem șansa reală de aderare la 1 ianuarie 2007.

În continuare autorul analizează șansele de introducere a valutei EURO după aderarea țării noastre la UE. Se subliniază că conform părerii unanime privind data introducerii a valutei EURO, data acesteia în țara noastră va avea loc după 2013. Caio Koch-Weser, președintele comisiei economice și financiare condamnă optimismul exagerat al țărilor în curs de aderare privind programarea introducerii noii monede comune, făcând trimitere la deficitul bugetar al acestora, în unele cazuri la rata înaltă a șomajului. Pentru unii în prezent convergența este mai dificilă decât în prima fază.

Avantajele și dezavantajele introducerii EURO. Printre avantajele sunt înșirate scăparea de o monedă, care a dus o serie de greutăți țării, deși în ultimele luni, ca urmare a politicii monetare a BNR-ului, leul prezintă tendințe de creștere, ținând ferm stabilitatea față de EURO.

Pe lângă multiplele avantaje (creșterea transparenței prețurilor, dispariția cheltuielilor de schimbare a valutei, dispariția fenomenului de oscilație în domeniul prețurilor, creșterea eficienței pieții financiare etc), se arată și o serie de efecte negative (dispariția politicii monetare proprii, diminuarea spațiului de mișcare fiscală, tendințe mai reduse privind efectele sociale ale evaluării banilor, un EURO puternic încurajează șomajul și frânează comerțul exterior etc). De urmă se analizează problema surplusului ca urmare a diminuării dobânzii reale.

JÁNOS KARDOS

Pe baza unei literaturi impresionante de specialitate autorul, după un scurt istoric al dezvoltării accelerate a tehnicii în zilele noastre, dezvoltă influența în formarea raportului de forță dintre întreprindere și consumator. Ca urmare a dezvoltării tehnicii informaționale, relația între consumator și întreprindere devine tot mai apropiată. Apare, drept produs social al Internet-Marketingului, noțiunea consumatorului conștient, bine informat și de întreprindere orientată tot mai mult spre consumator. Dispare în spațiul virtual al internetului comunicația într-o singură direcție, devine posibilă reală pentru o comunicație paralelă pe mai multe planuri. Apar ca drept efect al internetului o serie de schimbări în regulile activităților economice, întrucât mediul de internet prezintă caracteristici proprii speciale: informații mai rapide, nivel redus al costurilor de informație etc.

Aceste schimbări însă au loc în mod succesiv. Economia on-line și off-line se susțin reciproc, întărind efectele lor (de ex. posibilitatea de segmentare, economii la cheltuieli).

Se trec în revistă diversele efecte ale trecerii de la mașini de calcul izolate la sisteme de rețele complexe legate între ele. Datorită acestor rețele, în rețeaua internă, informația se divide în cadrul întreprinderii între teamuri și grupele de lucru. Prin apariția internetului se extind limitele informaționale ale întreprinderii. În principiu se modifică raportul de forță între consumator și întreprindere, întrucât se poate constata o sensibilă creștere de informații în favoarea consumatorului. Controlul canalelor de informații, care nu de mult încă aparține în mod exclusiv întreprinderii, alunecă spre consumator. Prin aceasta consumatorii ajung la informații mai obiective, mai "valoroase și catitativ mai bogate". În continuare se prezintă concret o serie de consecințe avantajoase a acestor schimbări atât la întreprinderi, cât și la consumatori. Drept urmare întreprinderea, introducându-le în strategia sa pe termen lung, va acumula avantaje atât față de concurență, cât și față de consumatori.

CS ONGOR CSÓSZ

În partea introductivă a lucrării autorul definește noțiunea șomajului, prezintă modul de calcul al fenomenului, precum și sursele de documentare. Se face o analiză a datelor statistice, din care reiese că județul Covasna ocupă locul patru printre județele țării și luând în considerare tendințele, este pericolul de a "avansa" în această privință pe primul loc. Se arată că în agricultură și silvicultură numărul forței de muncă utilizată în perioada 1998–2002 a crescut, perioadă după care se poate constata o scădere rapidă. În industrie pe durata întregii perioade (1998–2004) se constată o reducere sensibilă a forței de muncă, similar și în construcții. În sectorul prestării de servicii s-a realizat o modestă dezvoltare. În privința repartizării teritoriale se evidențiază municipiul Sfântu Gheorghe (50% din totalul șomerilor din județ). Lucrarea se încheie cu formularea unor propuneri pentru reducerea șomajului.

Productivitatea muncii, factor al capacității de concurență pe ramuri și teritoriu în România în perioada de trecere la noul mileniu

LEHEL GYÖRFY

În lucrarea sa autorul oferă un studiu comparativ privind modificările care au avut loc în domeniul productivității muncii la cele 42 de județe ale țării noastre în perioada 1998-2001, perioadă în care se poate constata un revirement modest în economie după un deceniu de regres. Autorul în analiza efectuată s-a oprit la 14 ramuri. Școpul urmărit de autor este prezentarea unei imagini reale privind modificările structurale, diferențele pe ramuri privind productivitatea muncii în diversele teritorii (județe) ale țării noastre, efectele acestora asupra nivelului de trai al populației.

În analiza efectuată, folosind sistemul de indicatori EMBED Equation 3, a calculat, la nivel teritorial, structura forței de muncă utilizată, structura pe ramuri GVA, dinamica utilizării forței de muncă pe ramuri GVA, efectuând analiza de eterogenitate a productivității muncii pe cele 14 ramuri.

În concluzii formulează constatări privind schimbările ivite în structura economică a diverselor județe și efectele acestora asupra nivelului de trai al populației acestora.

Contents

European Monetary Union

ZSOLTMÁTÉ

Throughout the study the author presents a short history of the European Union, of the main events that took place starting with the birth of European Community of Coal and Steel in 1952 and lasted until the constitution of the European Central Bank which led to the appearance of unitary currency. It is shown that Monetary Union does not constitute a revolution but a real process of the common European market (the 60s), the realization of free affluence of funds (1990), the birth of unitary market (1993) and the proposal of convergence criteria in the commercial deal closed at Maastricht. All these have constituted only the first steps within the long process of the birth of the Euro currency. The chances of the new currency's role depend to a great extent on the degree of satisfaction of those who use it and on the successes achieved on the whole continent. In case if outside spectators see in Euro a stable, popular currency which serves on the largest unitary market in the world, then there are chances that the majority of the traders and multinational enterprises accord priority to Euro currency, thus making a serious competition on the currency market. We can not speak of this for the time being, neither is it confirmed by our perspectives due to some economical difficulties that the main countries that have started to use Euro have to face in this moment. Firstly we are speaking about Germany and Italy. In spite of this and as a consequence of stimulation of internal consume, production in the USA has been accelerated and the official rate of unemployment is twice as little than the one in the EU.

The author deals with the adherence treaties of our country and the treaties for enlarging the Union, concretely with the treaties that have already taken place. There are presented the achieved results, the tasks that have to be fulfilled in order for us to have real chances to join on the 1st of January 2007.

In the following the author analyses the chances of introducing Euro currency after that our country has joined the European Union. It is emphasized that according to the unanimous opinion about the time of introducing Euro currency, this date will be after 2013. Caio Koch-Weser, president of the economic and financial committee, decries the exaggerated optimism of the countries which are in the course of joining the EU regarding the programming of the

introduction of the new common currency. He makes reference to the budgetary scarcity of the later and in some cases to the high rate of unemployment. Presently, for some, convergence is much more difficult than in the first phase.

Advantages and disadvantages of introducing Euro. Among the advantages there are listed the getting rid of one currency which has brought a series of difficulties to this country, even though in the last couple of months, as a consequence of the monetary politics of BNR, the leu presents increasing tendencies firmly keeping stability as compared to Euro.

Besides the various advantages (increase of transparency of the prices, disappearance of expenses when exchanging currency, disappearance of the phenomenon of oscillation in the domain of prices, increase of efficiency on the financial market, etc.) also appears a series of negative effects like the disappearance of the proper monetary politics, the mitigation of tax commotion space, more reduced tendencies regarding the social effects of money estimation, a strong Euro encourages unemployment and decelerates exterior trade, etc. After that the problem of surplus is analyzed as a consequence of the real interest decrease.

Internet, means of marketing strategy

JÁNOSKARDOS

Based on an impressive bibliography of scientific writings and after a short history of the accelerated development of modern technique the author discusses the influence in forming a force proportion between enterprise and consumer. As a consequence of the development of informational technique the relationship between consumer and enterprise is becoming a closer one. As a social product of Internet-Marketing it has appeared the notion of the conscious client, well informed and the notion of the more and more client directed enterprise. In the virtual space of the internet communication in one direction disappears, and parallel communication on several levels becomes a real possibility. As a direct effect of the internet appears a series of changes in the rules of economic activities so that internet environment presents special proper characteristics such as faster information, reduced level of information costs, etc.

Yet these changes take place in a successive way. On-line and off-line economies reciprocally back up each other, strengthening their effects (e.g. the possibility of segmentation, economies in expenses, etc.)

In the magazine are included the effects of the transit from isolated calculator devices to complex network systems that are bound among them. Due to these networks, within the internal network information is divided within the framework of the enterprise among the teams and groups of workers. Through internet the informational limits of the enterprise are extended. Virtually the force proportion between consumer and enterprise is modified. Thus one can notice a sensible growth of information in the favour of the consumer. The control over the channels of information, which some time ago has exclusively belonged to the enterprise slides towards the costumer. This makes it possible that consumers get into the possession of more objective, more "valuable and quantitatively richer" information. Then a series of advantageous consequences of these changes is concretely presented. The enterprises and consumers are equally affected by these consequences. Accordingly to this, the enterprise will accumulate advantages so much against competition as also against the consumer. These it will include in its long term strategy.

Unemployment in the county Covasna

CSONGORCSÓSZ

In the introduction of the study the author defines the notion of unemployment. He also presents the way of calculating the phenomenon as well as the sources of documentation. Statistic data are analyzed from which results that the county Covasna is on the fourth place among the counties of Romania. Taking into consideration the tendencies there is the danger of it "advancing" to the first place from this point of view. It is shown that in agriculture and forestry the number of work force used during the period between 1998 and 2002 has increased. After this a rapid decrease can be noticed. During this whole period (1998-2004) one can

observe a sensible cutting down of workforce just like in the field of constructions. In the section of performing customer service a modest development has been achieved. Regarding territorial distribution the town Sfântu-Gheorghe is highlighted (50% of the unemployed in the county). The study ends with some suggestions for the decrease of unemployment.

Work efficiency, factor of competition ability of branches and territories in Romania in the period of transaction to the new millennium

LEHELGYÖRFY

In his essay the author offers a comparative study regarding the modifications that took place in the domain of work productivity in the 42 counties of our state between 1998 and 2001. In this period one can observe a modest revulsion within economy after a decade of retrogression. In his analysis the author has stopped at 14 branches. His goal is to present a realistic image of the changes within the structure, of the differences between the branches what work productivity is concerned on the diverse territories (counties) of our country, and of the effect of the above mentioned upon the living standards of the population.

In his analysis he has discussed on a territorial level, using the pointer system EMBED Equation 3, the structure of the work force in usage, the structure in the branch GVA, the dynamics of work force used in the branch GVA. This analysis is one of heterogeneity of work productivity in the 14 branches.

In his conclusions he makes statements about the changes that have appeared in the economical structure of the diverse counties and their effects upon the living standards of the population.

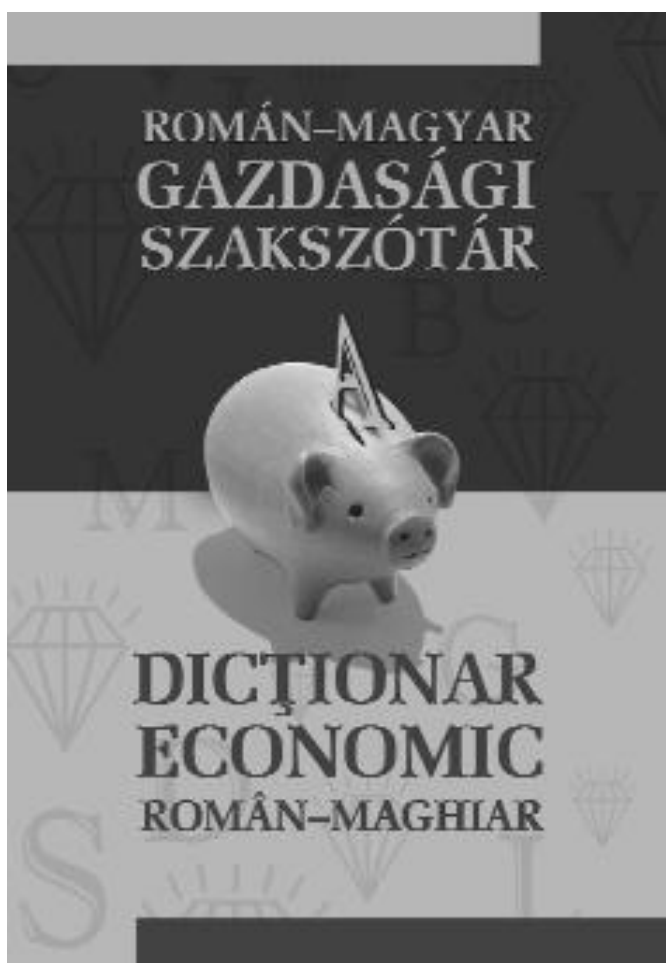
Cuprins

Zsolt Máté:		
	Uniunea Monetară Europeană	1
János Kardos:		
	Internetul, ca mijloc al strategiei de marketing	8
Csongor Csősz:		
	Șomajul în județul Covasna	11
Lehel Györfy:		
	Productivitatea muncii, factor al capacității de concurență pe ramuri și teritoriu în România în perioada de trecere la noul mileniu	15
Csaba Pásztor:		
	Noutăți în legislația economică și financiară	22
	Știri	23
	Rezumatul revistei în limba română și engleză	23

Contents

Zsolt Máté:		
	European Monetary Union	1
János Kardos:		
	Internet, means of marketing strategy	8
Csongor Csősz:		
	Unemployment in the county Covasna	11
Lehel Györfy:		
	Work efficiency, factor of competition ability of branches and territories in Romania in the period of transaction to the new millennium	15
Csaba Pásztor:		
	Novelties of the field of economical & financial law	22
	News	23
	Content of the paper in Romanian and English	23

Megjelent a román–magyar gazdasági szakszótár

A gazdasági szakszótár kiadója a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT), amely a romániai magyar közgazdászok és gazdasági kérdések iránt érdeklődők érdekvédelmi és szakmaicsoportosulása.

A gazdasági szakszótár kiadásának célja segítséget nyújtani az elméleti és gyakorlati közgazdasági kérdésekkel foglalkozó szakembereknek, a román–magyar vegyesvállalatok és a tőkés cégekkel közvetlenül kapcsolatot tartó vállalatok alkalmazottai, a gazdasági kérdéseket oktató tanárok és közgazdász hallgatók, a gazdasági médiaszakemberek, gazdasági szaklíceumokban és technikumokban magyar nyelven tanítók vagy tanulók számára. Kiadványunkat tehát gazdasági kérdésekkel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek ajánljuk.

A szakszótár szerkesztésének munkálataiban a szerkesztőbizottsággal közreműködött közel 30 elméleti és gazdasági szakember (egyetemi tanár, gazdasági pénzügyi szakember, a román–magyar műszaki ésközgazgatási szakszótár valamint más szakkiadványok szerkesztői stb.), annak érdekében, hogy minél alaposabban sikerüljön átfognia gazdaság minden ágát, mind elméleti, mind gyakorlati szempontból.

Az RMKT köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik szakmailag segítették ennek a szótárnak a megszületését. Továbbá köszönetet mondunk azoknak is, akik szótárunk megjelenéséhez anyagi támogatást nyújtottak: Apáczai Közalapítvány, MOL Románia, Illyés Közalapítvány, Budapest Bank az Oktatásért és a Magyar Pénzügyi Kultúráért Alapítvány, Közép-európai Brókerképző Alapítvány, Pro

A szakszótár megrendelhető a mellékelt megrendelőlapon.